

D e n e d i m

Pınar Türen



altkitap deneme

www.altkitap.com

deneme

D e n e d i m

Pınar Türen

"Denedim"i, Hayalet Gemi ile yaptığım 10 yıllık sefer sırasında uğranan limanlardaki yazılarımdan oluşturdum. Toplam 68 seferden sadece 20 yazıyı aldığım bu kitapta, ufak tefek düzeltmeler yapsam da yazıların orjinal hallerine bağlı kalmaya özen gösterdim. Çünkü bu yazılar benim için hayatımın en güzel yolculuğunun anıları.

Hayalet Gemi'yi sonsuzluğa uğurlarken arkasında bana Denedim'i bıraktığı için ona ve tüm yolculuk arkadaşlarıma bir kez daha teşekkür ediyorum.

Bu kitabın oluşmasında, fikir aşamasından yazı seçimine kadar bana yardımcı olan ama en önemlisi bana inanç veren Tülin'e sonsuz teşekkürler...

altkitap - deneme 6

Denedim

Pınar Türen

Eylül 2002

Yayına Hazırlayan:	Adnan Kurt
Düzelti:	Adnan Kurt
Tasarım:	Faruk Ulay
Tasarım Uygulama:	Murat Gülsoy
Fotoğraflar:	Pınar Türen
Fotoğraf Editörü:	Theron Patterson

© 2002 altkitap ve Pınar Türen

Yapıtın tüm yayın hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

www.altkitap.com
editor@altkitap.com

Yazar Hakkında

Pınar Türen 1969 yılında İstanbul'da doğdu.
Hep İstanbul'da yaşadı.
Boğaziçi Üniversitesinde Psikoloji okudu.
1992-2002 yılları arasında *Hayalet Gemi* dergisini çıkartan ekibin içinde yer aldı.
altzine.net'te yazıyor.

Hayalet Gemi dergisinde on yıl boyunca çıkan yazılarından derlediği "Denedim" ilk kitabı.

Okudum, durdum düşündüm.

Pınar Türen, Hiçtim ve Öldüm başlıklarıyla başlayan ve biten denemelerini sıralıyor "Denedim" adını taşıyan kitabında. Bu önceden hazırlanmış bir izlek değil ama uzun yıllardır Hayalet Gemi'de yayınlanmış denemelerinin biçimlendirilmiş hali. Öyle bakıldığında da, birbirinden bağımsız konular ve başlıklarla yazılmış yazıların nasıl da eşuyumlu bütünlüğe kavuştuğunu görmek çok etkileyici.

Bir başı ve bir sonu olan bu denemeler dizisi çizgisel zaman üzerine kurgulanmamış. Çeşitlilik ve biraz da yazarın öznel seçimleri çevresinde hayata bir başka bakış da denilebilir. Akademik ağırlığın ve sıkıcılığın uzağında, ama göndermeleri ve tutamak noktalarıyla sağlam bilimsel temellerle içten çözümlemeler içeriyor bu denemeler. Büyürken, yaşarken, severken, koşarken, öfkelenirken, gezerken, sıkılırken nelerdi bizi etkileyen? Duyularımız, kavrayışımız, şeylere bakışımız nasıl şekilleniyor? "Denedim" bunlara yanıt vermeyecek elbette. Ama bu sorulara yanıt nasıl arıyor bir başkası, bu soruları nasıl görüyor, hayata ilişkin bazı dertleri nasıl ediniyor, okuması çok zevkli, kıvamında ve düşündüren bir tatta veriyor.

Bende bıraktığı en derin şey bir merak duygusu, merakın nasıl birşey olduğuna ilişkin ipuçları. Neden meraklanırız sorusu, ve sırlarımız.

"...kimi zaman ise amansızca mücadele vererek içimizde taşıdığımız anılar, düşünceler, arzular ve duygularla yaşamlarımızı sürdürdüğümüzü kabul etmeliyiz... Ufak tefek sırlarımız."

Adnan Kurt

Eylül 2002-09-15

Rumeli Feneri

Denedim

Hiçtim[7]

Akıllandım[10]

Oynadım[13]

Zevk aldım[16]

Hızlandım[20]

Geleceğim[24]

Sırdım[27]

İnandım[33]

Korktum[36]

Rastladım[39]

Şehrim[45]

Makineleştim[48]

Hükmettim[52]

Şiddetim[56]

Parçam[59]

Karmaşam[62]

Yayıldım[64]

Dengem[67]

Unuttum[72]

Öldüm[76]

Hiçtim *1994*

İDEALSİZ İDEALİSTLER VEYA HAREKETSİZ YAŞAMLARA DOĞRU...



Aynaya baktığımda umutları kaybolmuş bir çocuğun gözlerini gördüm. Oysa artık çocukluğum çekmecelerde yatan birkaç fotoğrafla, aklımın köşesinde kalmış birkaç 'an'ın hatıralarından başka bir şey değil. Şimdi kendimi yaşamın kenarında ancak ucundan yakalayabildiği şeylere tutunmaya çalışır görürken soruyorum kendi kendime 'nerede kaldı ideallerim; nerede ve ne zaman kaybettim onları?'.

Biz çocuk gözümüzle mücadele eden abilerimizi anlayamadık, ellerinde kızıl bayraklarla okuldan çıkıp caddelerde yürüyen abilerimizden ellerimizde beslenme kutularımızı sımsıkı tutarak kaçtık. Evlerimize, sadece bize ait ve güvenli olduğunu sandığımız dar sokaklarımıza kaçtık ve bir daha hiç çıkamadık...

Hayatla ilk yüzleşmeye başladığımız dönemlerde karşımızda öğretmenlerimizi bulduk. Etimizin öğretmenlerimize, kemiğimizin ailelerimize ait olduğu düşüncesiyle ilk savunma mekanizmalarımızı kurmayı öğrendik: Sevilirmiş gibi yapılan ama aslında delice korkulan öğretmenlerimizi idolleştirerek, çocuk kafamıza göre ilk idealimizi de belirledik: 'Büyüyünce öğretmen olacağım'. Ateşli hastalıklarımız sırasında bizi iyileştiren ve ıstıraplarımızı dindiren doktor amcalarımıza da takdirlerimizi sunmayı bir borç bildik ve idealler listesine doktor olmak ikinci sıradan girdi! Ama yollarda yürüyen abilerimizden hep kaçtık, çocukluk ideallerimizde devrimci olmak yer alamadı. Kendimizden çok anne-babalarımızın ideallerini üstümüze giymeye çalıştığımız çocukluğumuzda, haykırmaktan çok itaat etmeyi öğrendik. Bize sadece kendi pencerelerinden dünyayı gösteren ailelerimiz ve onların koruyucusu devletimizin beklentilerini ödev, icraatlarını ipucu

bildik. Belki bu yüzden erkek çocukların idealler listesine polis veya asker olmak ekleniverdi. İşte küçük kafalarda geleceğe dair ilk oluşan ideallerden kesitler böyle basit ve ilkel yöntemlerle hemencecik oluşurken, ilerleyen yaşlarda hayatın hiç de bu kadar basit kopyalanamadığını anlamak zorunda kaldık.



İdealler sadece bir şey olabilmekle sınırlı kalmaz. Kafaların üstünde kavak yelleri esen ilk gençlik yıllarına varıldığında, idealler ileride edinilecek olası meslek seçiminden birkaç adım ileriye giderek hayat felsefesini oturtmaya yardım edecek bir idol arayışına dönüşür: Ailesinden ayrı yaşayan üniversiteli kapı komşusu ağabey, John Lennon, Che...

Birilerine benzemek ya da onlar gibi olabilmek ilerdeki olası yaşantılara yön vermenin neredeyse tek yoluymuş gibi, evrensel bir şekilde, çoğu insan aynı yoldan geçer. Annelerine aşık erkek çocuklar onları elde edebilmek için nefret bile etseler babaları gibi olmak isteyip bellerine oyuncak tabancalarını takıp yaramazlıklarıyla annelerine ne kadar erkek olduklarını ispat etmeye çalışırlarken, babalarına aşık kız çocukları da sinir de olsalar annelerine benzeyebilmek ve böylece babalarını kendilerine aşık edebilmek için küçük tırnaklarına kırmızı oje sürüp annelerinin giysilerini özellikle de topuklu pabuçlarını giyip evin içinde büyümüş de küçülmüş yaratıklar gibi dönenirler. Böylece hayatın akışını belirleyecek ilk benzeşmeler için öfke objeleri tercih edilirken, ilerleyen yaşların idolleri üstün nitelikli evrensel kişilerden seçilir ama temel hep aynıdır : Özenmek üzerine inşa edilen biliçaltında benzeşme mekanizması.

Kendini kayıp veya gölgedeki nesil diye adlandıran 80 kuşağı yani bizler, bizden öncekilerin ideallerini benimsesek bile ne yapacağını, kendini nasıl ifade edeceğini, nasıl bir araya geleceğini bilemeden, kafası fena halde karışık bir şekilde geçirdi ilk gençliğini. Uğruna ölünecek bir ideal var mıydı acaba? Bu kadar adalet fukarası bir Dünyada, idealleri süslemeye, cilalayıp parlatmaya hatta uğrunda ölmeye değecek herhangi bir sebep olabilir miydi acaba? 80 sonrası askeri mahkemede yargılanan ülkücü bir gencin hapis cezasına çarptırılınca ağlayarak "Ben sizin için mücadele verdim" dediğini duyduğum zaman, o kişinin tüm yaşadıklarının, aynı ekrandaki

görüntüler gibi siyah-beyazlaştığını fartettim. "Sizin için yaptım (gizli anlam sizin rızanızla yaptım)", şimdi siz beni özgür yaşamdan koparıp cezalandırıyorsunuz. Ne büyük bir acıdır kimbilir ideallerin insanı kendi içinde yok etmesi.



20'li yaşların çok başında bağımsız ve eşit bir toplum oluşturacağız diye gözlerini kırpmadan hayatlarını ortaya koyan insanlar acaba yaşasalar idealleri hayatlarını ne hale getirirdi ya da hayatları ideallerini neye çevirirdi? Bir belgeselde Deniz Gezmiş' in avukatının göz yaşlarını tutamayarak 'Yaşasaydı avukat olurdu herhalde, hem de çok iyi bir avukat...' dediğini hatırlıyorum. Peki ya yaşayamayan Deniz Gezmiş ne oldu, 20 yıl sonra ondan ve onun ideallerinden geriye ne kaldı?...

İdealler hayatımızın hareket yönünü üstüne oturttuğumuz değer yargılarımızın, isteklerimizin, beklentilerimizin ve hatta hayallerimizin hep birlikte durdukları noktadır ve her ne yönden, hangi yolla olursa olsun hayatlarımızın temellerini oluştururlar.

Hayatlara yön veren elbette sadece idealler değildir, ideallerimizin oluşmasını sağlayan istekler ve arzular da hayatlarımızın hareketlerini belirlemekte en az idealler kadar etkilidir ki bunlar da kişiliğimiz ve toplumsallaşma sürecinde geçirdiklerimizle oluşur. Eğer sizin için önemli olan paraysa istediğiniz iyi bir yaşam, idealiniz de mükemmel bir iştir. Sizin için önemli olan aşksa istediğiniz sevgiyi bulabileceğiniz her yerde olmak, idealiniz de alabildiğine özgür olmaktır.

İdealler, yaşam biçimleri ve tüm yaşananlarla örtüşmediği zaman umutlar yerlerini hayal kırıklığına, istekler yerlerini bıkkınlığa bırakır ve idealler sonsuza kadar beynimizin karanlık bir köşesine atılır. Kimse "büyüyünce hiç olacağım" demez. Bir gün gelir ve aniden hiç olduğunu anlar.



Akıllandım *1993*

AKLIN KÖŞESİNDEN

ÇIKMIŞ ŞEYLERE DAİR

Doğa hakkında en anlaşılmaz şey, anlaşılabilir olmasıdır

Einstein

Doğa hakkında en gizemli şey anlaşılabilir olması değil, fakat anlama gibi bir şeye sahip olmasıdır, yani aklın kendisi.

Jonathan Miller



Akılla ilgili bir çok deneme, bilimsel makale okumuş, akıl almaz öyküler dinlemiş, doğada ve günlük hayatta her an onu çağrıştıran şeylerle karşılaşmış olabiliriz. Hayatımız boyunca etrafımızdakiler bize aklımızı başımıza toplamamız gerektiğini hatırlatmış veya akıl seviyemizle ilgili çeşitli yorumlar yapmış olabilirler. Hatta aklını kaçırmışlardan bile olabiliriz... Ama gerçekte bu akıl denen şeyin ne olduğunu kaç kere düşünürüz? Onu kaçırmamak veya iyi durumda tutmak ya da ona dokunmak için ne yapmamız gerektiğini bilemiyoruz. Düşünmek ancak akıl yolu ile yapılabiliyorsa, akıl hem etken hem de edilgen olabilir mi? Bilemiyorum kafam karışıyor. Kafamın karışması aklımın olduğuna bir işaret, ancak kafamı karıştıran da aklımı bir türlü düşünememem. Yoksa bizler akıllı olduklarını sansınlar diye yaratılıp bir kaosun içine

atılmış zavallı oyuncaklar mıyız? Oysa bir beynim olduğunu ispatlamak ne kadar kolay!...



Kafatasımı elimde tutabiliyorum, iyi ya da kötü içinde bir beyin olduğunu biliyorum. Hatta beynimin sağ ve sol olmak üzere iki yarıyüreden oluştuğunu, bunların corpus callosum ile birbirlerine bağlı olduklarını, bu sinir bağlantısı kesildiğinde sinir bozucu hastalıklar ortaya çıkabileceğini de biliyorum (mesela kişi ceketinin sadece sağ kolunu giyiyor zira sol tarafının farkında değil yani algılayamıyor; ya da saatin üç veya beş olduğunu görebiliyor ama yedi veya dokuz olduğunu göremiyor!..). Beynin belli bölümlere ayrıldığını ve her bölümün belli işlere yaradığını da biliyorum (görmeden sorumlu occipital bölge veya dengeden sorumlu beyincik gibi). Daha da ilginci bilginin, yani dış dünyadan gelen herhangi bir uyaranın beyne kimyasal ve elektriksel olarak ulaştığını ve böylece dış dünyayı algılayabildiğini, hatta aynı yöntemlerle vücudu hareket ettirdiğini de biliyorum. Tüm bunlar iyi de, kimyasal veya elektriksel bazda bir sevgi veya nefret, yani herhangi bir duygu düşünemediğim gibi iki artı ikinin dört ettiğinin ne kadar mantıklı olduğunu hissetmemi sağlayan aklımın beynimin neresinde saklandığını hala bilemiyorum. Ona dokunamıyorum. O benim dünyamı kavramamı sağlarken, ben onun ta kendisini kavrayamıyorum.

Belki de yüzyıllardır kafaları meşgul eden nerede bu akıl sorusunun yanıtı ileri teknolojiye doğru giden yolda yatıyordur. Gelişkin araçlarla yavaş yavaş daha derinlemesine keşfedilmeye başlayan beyin artık ne Descartes'ın şematize etmeye çalıştığı gibi bir muamma ne de aydınlanma düşünürlerinin zannettiği kadar gizemli! Bugün beyni keşfetme çalışmaları son sürat devam ederken, artık bilim adamları için aklın açıklamasını yapmak çok kolay. Beynin tüm bölgelerinin beraber işleyişinden ortaya çıkan nörolojik olayların en etkileyicisidir akıl.

Birçok bilim adamı ve düşünür için akıl, yanılsamadan başka bir şey değil. Düşünür Daniel Dennett'e göre akıl, sadece fiziksel bir olaydır, kısaca akıl beyindir. Beyin ise bir makinedir ve bizim de ne

ruhumuz vardır ne de kişiliğimiz. Algıladığını göremeyen, bildiğini hatırlayamayan, oldukça sık hata yapabilen ama yine de işini anlaşılmaz bir şekilde ustalıkla yürüten bir beynimiz var. M.I.T'den Marwin Minsky için beyin sadece yüzlerce değişik makinenin toplamıdır. Bunlar birbirlerine milyonlarca sinir ile bağlanırlar. Ancak her şey, her şeye bağlı değildir ve siz diye bir şey yoktur.

Ellerinde bilimsel verileri ve pozitif araştırma sonuçlarını tutan bilim adamları işte bunları söylüyor. Ne o çok güvendiğimiz, gurur duyduğumuz aklımız var, ne de ruhumuz! Bize geride kalan bir sinir yığını. Annenizin küçükken kulağınıza fısıldadığı şarkıyı yıllar sonra işittiğinizde içinizde duyduğunuz sevgiyle karışık hüzün, sevdiğinize sarılırken titreyen kalbiniz, o şarkıda tutamadığınız gözyaşlarınız hep bu sinir yığının işiymiş meğerse...



Oynadım *1994*

YİNE ADEM YİNE HAVVA



Tanrı erkeği çamurdan yarattı ve ona can verdi (neden böyle bir şey yaptığını kimse bilmiyor); kadını ise erkeğin kendisinden yani özden yarattı. Belki de yaradılanların en mükemmeli olduğundan -en azından eşine kıyasla- kadın hep saklanılmalıydı ve üstünlüğü örtülmeliydi. Özün yaradanından gayri asi ruhlu olduğu hemen anlaşıldı zira ilk icraatı eşine yasak elmayı yedirtip (elma gibi kendi halinde bir meyvayı yemenin neden yasak olduğu ayrı bir tartışma konusu olabilir) cennetten kovulmak ve oluşması henüz tamamlanmış olan Dünya için iki bileti garantilemek oldu.

Elmamı yedi diye birilerini evinden ancak bir çocuk kovabilir. Belki Adem ve Havva ve hatta Dünya'nın yaradılışı, Tanrının çocukluk dönemine rastlamış olabilir. Dünya 7 günde tamamlanmaya çalışılırken aceleye geldiğinden hala oluşmaya, sallanmaya, patlamaya devam ediyor olabilir. Bu da en azından o zamanlar çocuksu bir Tanrımız olduğunu gösteriyordur. Ve bizler de Çocuk Tanrının suretleri olarak hayatı bir oyun gibi yaşamaktan öteye gidemiyouz.

İlk oyun yasak elmayı yemek olmuş. Yasak elmayı yemek veya yemeye teşvik etmek cennetten kovulmaya yol açacak şeytani bir kötülük olamaz. Olsa olsa merak, dik başlılık veya asilik olabilir ki bunlar da ister beğenelim ister beğenmeyelim Dünya üstünde

insanoğlunun medeniyet denen şeyi kurabilmesinin temel taşlarıdır. Bu arada rivayetler bu kadarla kalmaz, derler ki Adem ile Havva Dünya'ya ilk indiklerinde birbirlerinden çok uzaklara düşmüşler. Yedi yıllık yalnız bir yürüyüşten sonra birbirlerini bulmuşlar. Belki şansa ters yönlere yürüseler bugünler asla olamayacaktı (gel de kadere inanma). Sonuç itibariyle bugünlere Adem ve Havva'nın gayretleri sayesinde geldiysek hepimizde biraz Adem biraz da Havva olmalı. Ama nedense içimden bir ses Havva'nın daha çok olduğunu söylüyor.

Gelgelelim günler geceleri, geceler de günleri doğurduğunda Havva da bir sürü çocuk doğurdu. Dişiler ve erkekler hep eşit sayıda dağılarak evrenin ne büyük bir matematik şaheseri olduğunu doğruladı adeta. Müthiş bir hızla üreyen ilk insandan, yani atalarımızdan bu yana çok ama çok uzun bir zaman geçti. Bu zaman çok öyküler yarattı içinde; milyonlarca yaşama kaynak oldu; tarihi yarattı ve o defalarca tekerrür etti.

Ne var ki bu tekerrür içinde kahramanımız Dişi, hem öze hem de doğurganlık gibi bir meziyete sahip olmasına rağmen, medeni hayat içinde ağırlığını kaybeder. Oysa ki canlıyı yaratmak ona bahşedilmiştir, yani Tanrı elini O'na vermiştir. O ise elini erkeğe verdi ve film koptu. Üstünlüklerine sıkı sıkıya inanmış erkekler böylesine bir gücün neden kendilerinden esirgendiğini hiç sorgulamışlar mıdır acaba? Pek zannetmiyorum. Herhalde her türlü üstünlüğü iktidara dönüştürdükleri ve başkaları aleyhine kolayca kötüye kullanabildikleri için olsa gerek, bu konuyu fazla kurcaladıklarına inanmıyorum, ne de olsa çamurdanlar...

Tarih sadece boyun eğen kadınları yazmadı elbette, zaten tarih onları kaale bile almadı. Ama karşılaştırılma yapıldığında öyle az Dişi kahraman sivrilebilip tarih yapraklarına girmeye hak kazandı ki bu duruma el atmak zamanı geldi. Ve Tanrı kadını yarattıktan çok sonra kadınlar feminizmi yarattı. Artık bu saçma ve ters gidişe son verilmeliydi. Fikirler hipotezleri, hipotezler teorileri kovalarken aslında aynı şeyler binlerce kez konuşuldu ve yazıldı durdu. Ama ne acıdır ki günlük hayatlarda çok da bir fark yaratılamadı. Kadınlara bir takım suni haklar verilsin diye dernekler bile kuruldu hem de dünyanın neredeyse her yerinde. Erkekler ise bu durumu o kadar kaale almadılar ki herhangi bir karşı atak yapmak akıllarından bile geçmedi. Mesela

'dünya erkekler günü' henüz Birleşmiş Milletler özel günler listesine geçmedi. Nedeni ise çok açık: Gerek yok. Oysa ki dünya kadınları elele verip slogan atıyorlar "artık ütü yapmayacağız", hatta radikal feministler "erkekler çıkın apış aramızdan"a kadar götürdüler işi. Öz ne ara bu hale düştü, bilinse de artık pek önemi yok...

Evet artık hiçbir polemiğin önemi yok. Doğurganlık da neymiş, artık homoseksüellerin de çocukları olacak; kim kimi dövermiş, herkes herkesi altedebilir; ütü yapmamak için slogan atmaya, kendimizi paralamaya gerek yok teknoloji ve yeni gelişen iş sektörleri her şeyi çözüyor. Yüzyıllardır süre gelen tüm inatlaşmalar çok yakında, 21. Yüzyılın ortalarında bir yerlerde tamamen kaybolacak. Ne erkekler kaba kuvvetlerinin veya ileri sürdükleri gibi akıllarının üstünlüklerinden ne de kadınlar doğurganlıklarının veya diğer ayrıcaklarının avantajlarından yararlanabilecekler. Tüm bu küçük hesaplar, ayak oyunları vs. algılamamızın ötesinde gelişen teknolojinin elinde oyuncak olacaklar. Zamanı geçmiş polemiklere hiç gerek yok artık.

Ya da belki de bu oyun hep oynanacak. Bu dünyaya atılarak geldiğimize göre gidişimiz de fırlatılarak olacak. Atıldığımız yeni dünyalarda bir başka hayat, belki yeniden Adem belki yeniden Havva, sonra yeniden yılan, yeniden elma… Tekrar oyna, tekrar oyna…



Zevk Aldım *1995*

ZEVK İÇİN ADAM ÖLDÜRMEK İSTERSİNİZ DEĞİL Mİ?



Lise iki öğrencisiydim. Nedense hayatı fazla ciddiye alıp humanizme sıkı sıkı sarılarak tüm insanlara sevgiyle kucak açtığım dönemlerdi. Sadece düşünerek varolabileceğime gönülden inanmış ve inanmaya değer bir çok şey de bulmuştum ki bunların başında insan geliyordu. Saf-temiz-masum bir üçgenin içinde her şeyin doğruya doğru ilerlemesi gerektiğine inandırmıştım kendimi. İşte böyle bir dönemde psikoloji öğretmenimin Freud'un 'Zevk Prensibi'ni açıklamaya çalışmasına dahi izin vermemiş, ders boyunca hocanın üzerine gitmiştim. Freud bir dahi olabilirdi ama belli ki fesat bir insandı! Bu ne biçim bir teoriydi böyle?

İnsanı oluşturan tüm duygu, düşünce, davranış biçimleri ve milyonlarca değişik karakterin altında hep aynı şeytani kaynak: Zevk almak. Bu dünyanın en temel fizik kuralı, herhangi bir olayın meydana gelebilmesi için enerjinin şart olmasıdır. Besinler fiziksel hareketlerimiz için enerji üretiyorlar, peki ya ne biçim bir şey olduğunu bir türlü anlayamadığımız ruhumuz için gereken enerji neydi? Freud bunun libido olduğunu söylüyordu. Enerji bir yöne hareketle ortaya çıkabilir, libido da insan ruhunun zevke doğru hareketiyle ortaya çıkıyordu. Yani Freud'a göre ne yaparsak, ne düşünürsek, ne istersek, bunun nedeni hep zevk almaktan geçmektedir. İşte insanın gerçeği: Egoist yani kendi zevkini tatmin etmekten başka bir amacı olmayan çok hücreli, akıllı yaratık! "Yapmayın hocam" dedim, "Bu çok acımasız bir yargılama değil mi? Neden kendisinden çok başkalarını düşünenler var o zaman, ya fedakar annelere ne demeli?..." gibi safça sorularla hocamı acayip köşeye sıkıştırdığıma ve insanlık adına görevimi

yaptığıma inanarak evime döndüm. O gün, bir kaç sene içinde hayatımın büyük bir bölümünü bu ve bunun gibi kavramlar içinde düşünerek, öğrenerek, arayarak geçireceğimden habersiz huzur içinde ödevlerimi yaptım ve güzel bir uyku çektim.

***



Yine uykusuz kaldığım gecelerden biriydi. Hareketsiz yattığım yatağımda uykunun beni yakalamasını bekliyordum. Uyumanın gerekli olduğunu ve insanların belli saatlerde uyumaları gerektiğini zannettiğim dönemlerdi. Henüz vampirlerle tanışmamış, vücudumu ve benliğimi ele geçirmelerine izin vermemiştim. Bedenim uykusuzluktan kıvranırken, o günden ve daha önceki bir çok günden kalma sorular kafamı işgal etmişti. Yüce bir yaratıcı kavramı neden tarihin hemen her evresinde, her kültürde ve toplum biçiminde, değişik şekillerde dahi olsa karşımıza çıkıyordu? Neden insanlar durduk yere bir şeylere tapınıp, çeşitli fedakarlıklar yapmaya bu kadar meraklıydılar? Bir anda gözümün önünde bir film belirdi: Yemyeşil topraklar üzerinde, masmavi bir gökyüzünün altında, dallarında rengarenk meyvelerin sallandığı ulu ağaçların gölgelerinde, yarı çıplak birbirinden güzel ve genç insanlar akıl almaz zevklerini tatmin edebildikleri sonsuz bir hayat yaşıyorlardı. Burası cennetti.

Sorumun cevabının basitliği karşısında buruşturduğum suratımı rüyalarıma terk ederek uykuya daldım.

***

Artık kimsenin bana rüyasını anlatmasını istemiyorum. İnsanların rüyalarında bilinçaltlarının ve bilinçüstlerinin en mahrem yerlerini görüyorum. Bastırdıkları zevklerini rüyalarında nasıl tatmin etmeye çalıştıklarını anlıyorum. "Ne komik, gece rüyamda seni gördüm. Hazırlarken içine yanlışlıkla fare zehiri koyduğum kekten yedirmeye çalışıyordum sana." Yaa, gerçekten de beni öldürmek istemen çok komik! Kimbilir böyle bir kazaya kurban gitsem içindeki sen ne büyük zevk alırdı. Başkalarına acı vermekten zevk aldığımızı kabul edecek kadar hümanistlikten uzaklaştım artık. Hayır yanlış söyledim, tüm bunların hümanistlikle bir alakası yok aslında. Tıpkı ruhumuz olmadığı

gibi. Biz insanlar kendi kendini çözmeye çalışan kromozomlarız aslında. '1' ve '0'ın sonsuz birleşimlerinden ortaya çıkan bilgisayar programlarıyız. Milyonlarca, milyarlarca program. Etiklerimiz içimizdeki şeytanı bastırıyor çünkü sonsuz zevk mekanı cennete ulaşmak istiyoruz. İçimizi çözmek istemiyoruz zira zevkleri bastırarak yaşamak belki daha kolay geliyor, kimi şeytani zevkler ise filmleri andıran rüyalarda çözülüyor.

***

Alfred Hitchcock'un İp isimli filmini dört kere seyrettim. Gerilim üstadının en etkilendiğim filmi olması beni çok germesinden değil, kanımı dondurmasındandı. İki zeki arkadaş kendilerinden daha zeki, meziyetli, sevilen, başarılı (karşısındaki insanın aşağılık kompleksine girmesi için her şeye sahip) arkadaşlarını öldürürler. Bundan ne para, ne ün, ne de başarı kazanacaklardır. Ancak çok önemli bir nedenleri vardır: O üstün insanı yok ederek ve kimsenin anlamamasını sağlayarak zekalarını kanıtlayacak ve hayatlarının en büyük zevkini yaşayacaklardır. Ve böylece zevk için adam öldürdüler. Tabi bu bir film ve filmlerde genel kural 'kötülerin' kaybetmesidir. Katillerden daha akıllı kahramanımız James Stewart olaya el atınca Mr. Hyde'ların oyunu bozulur ve gerçek ortaya çıkar.

***



Gerçekler bazen inkar edilemez, bazen ürkütücü, bazen ulaşılmaz olurlar, bazen de zaten yokturlar. Başkalarına feda ettiğimiz gençliğimiz, masumiyetimiz, aşklarımız, isteklerimiz, gerçekte egomuza eklenen halkalardır ki aslında tüm bu adamalarımız - çocuğunu besleyen anne, aşkı için intihar eden sevgili- egoistliğimizin dışavurumundan başka bir şey değildir. Romeo Juliet'siz yaşayamayacağını; bir anne çocuğu olmaksızın hayatına anlam katamayacağını düşündüğünden fedakarlık etmekten kaçınmazlar. Zira zevklerinin tatmininin yolu fedakarlıktan geçmektedir. Zevklerimizi kimi zaman bastırarak, kimi zaman onlara esir olarak, çoğu zaman onlara karşı bilinçsizce savaşarak, kimi zaman da bizi tutuşturmalarına izin vererek sonsuzca deviniyoruz. Oysa cennetin yolu ne bastırılan zevklerden ne de egoist fedakarlıklardan geçiyor. Cennetin yolu hiç bilmediğimiz bir yerde keşfedilmeyi bekliyor.

Hızlandım *2000*

MÜTHİŞ BİR ÇAĞ

Bir şeyler elde etmek problemleri onarmaya yetmez, bu sadece belirtileri maskelemektir. Küçük, sevimli, mükemmel evime gelir ve yaşamımın tüm geri kalanından nefret ettiğim gerçeğini onarmak yerine bir anlığına kendimi iyi hissedebilirim. Tüketimcilik işte buna dönüşür.... Gerçekten çok fazla çalışmış ve hayatlarında bir şeyler satın alabilecekleri noktaya gelmiş birçok insan şimdi şöyle diyor: "25 yıldır çalışıyorum ve bunun her şey olduğunu düşünmüştüm ama bu hiçbir şeyi çözmeyecek. Bu sadece evimi satacağım bir gün için eşya stoklamak.

Chuck Palahniuk

Ne kadar hızlı bir tüketicisiniz? En hızlı neyi tüketirsiniz, en sık neyi tüketirsiniz, en çok neyi tüketirsiniz....

Her şeyi tüketmemiz gereken bir zaman diliminde yaşamakta olduğumuzu yaşımız, işimiz, cinsiyetimiz, hayat biçimimiz, beklentimiz, hayallerimiz ... ne olursa olsun hepimiz sessizce kabullenmiş durumdayız. Sistemimizin kuralı hızlı ve toplu tüketim en açık ve net haliyle hiç sinsi yollara başvurmadan tokat gibi vuruyor iki taraflı suratlarımıza. Bir suratımız saf bir şeyler tutmaya çalışıyor hayatının içinde, birkaç erdem, birkaç iyi niyet belki vicdan yıkamaya yarayacak etrafa özenle serpiştirilmiş iyilikler ve kendine özgü bir şeyler barındırmaya çalışıyor 'özel' olduğunu sandığı, sanmak istediği hayatının içinde. Bir suratımız ise hızla tüketmek, ona sunulan her şeyi silip süpürmek istiyor, iştahı asla doymayan bir çeşit canavar gibi saldırıyor etrafına ve ne varsa yutuyor, yutamayınca asabileşiyor, hırçınlaşıyor, kin besliyor, mutsuz hatta hasta oluyor.



Hızla tüketilenler arasında artık her şey var, liste o kadar uzun ki komplo teorisini hatırlatmıyor değil.

MATRIX

Uzun yaşam vaat eden yoğurtlar, mutluluk veren haplar, internet, arkadaşlıklar, aşklar, etekler, yüzükler, şarkılar, hızla değişen trendler, renkli lensler, silikonlar, telefonlar... Daha beş yıl önce zevkle dinlediğiniz şarkıcıyı artık dinleyemiyorsanız sakın vicdan azabı çekmeyin çünkü kulağınız her gün gelişen, yenilenen bariz bir şekilde çağ atlayan melodilerle doluyor ve siz bu değişime de diğer şeylerin hiçbirine karşı çıkamadığınız gibi karşı koyamadan girdabın içinde buluveriyorsunuz kendinizi. Sonuç yeni cdleri, kasetleri, konserleri hızla tüketerek sisteme katkıda bulunmak. Milenyuma giriyoruz ve herkes yetişmeli, hızla koşmalıyız, durursak yetişemeyiz, son bir gayretle hızlı daha hızlı koşmalıyız, değişmeliyiz, yenilenmeliyiz, milenyum uçağını yakalamalıyız ve uçmalıyız: Yeni bir bin yıla yenilenen dünya görüşümüz, giyimimiz, haberleşme biçimimiz, ilişkilerimizle uçarak girmeliyiz. Bir aşk bittiğinde artık acı çekmek yok, yeni yerler, yeni hevesler tüketerek acınızı unutabilir hatta hiç yaşamayabilirsiniz. Böylece her şey bir potada erirken, siz geceleri teknoloji harikası yaylara sahip yeni yatağınızda depremi önceden haber veren sisteminizin yanında mışıl mışıl uyursunuz... ama rüyanızda ne görürsünüz bilemem. Siz, yaşadığınız kısır döngüye



dönüşmüş hayatınıza renk katmak için yaşınızı küçük gösterip internette sanal flörtler peşinden koşarken, siz uyurken eşiniz internette sanal seks yaparsa ona ne kadar kızabilirsiniz?

Diyelim ki içimizde ve dışımızda uçurumlar olduğunun farkındaki azınlıkdanız. Matriksin dışına çıkma gücü bulsak bile yaşayamayacağımızı bal gibi biliyoruz. Farkındalık yetmiyor, harekete geçmek ise çok zor gözüküyor. Hızla kareler geçiyor gözümün önünden: Çaresizlik, uyuşturucu, asalaklık, "kaybedenler arasına hoş geldiniz" diye alkışlayan bir avuç insan ve "anca gidersiniz" diye arkanızdan kahkaha atan matriksin gönüllüler ordusu.

FIGHT CLUB

Kredi kartları ile dergiden seçilen mobilyalar arasında sıkışmış hayatın ortaya çıkardığı çift kişilikli kahramanımız, Don Kişot'un yel değirmeleri ile savaşmasının üstünden yüzyıllar geçtikten sonra, on tröst binasını yıkarak ruhlarımızı serbest bırakabilecek mi? Çöken binaların enkazından çıkan özgürleştirilmiş bedenlerimize yabancılaşmadan hızla Dövüş Klubüne mi katılacağız? O hızla bir esaretten çıkıp başka bir esarete mi gireceğiz? Birbirine sıkı sıkı bağlanmış zincirlerin verdiği yalnız değilim güveni, kredi kartlı veya kartsız hayatlar arasında ayrım yapar mı acaba? Kabullenmemiz gereken çok fazla şey var. Gerçek denen şey bulunduğu yerde kendisini yok ediyor ki yeni gerçekler aramak üzere yola çıkılsın. Hızla



çöken sistem yavaş yavaş yeniden yapılanmaya başlarken, biz yine rahat sinema koltuklarımıza kurulup en fazla üç saat içinde yüzlerce fikri, bir sürü teoriyi, felsefeyi, sosyolojiyi, görsel şovu... hızla tüketeceğiz. Üç saatin sonunda muhtemelen müthişti diyeceğiz. Sahiden müthiş bir çağda yaşıyoruz ve bizler müthiş oyuncularız.

Tek isteğim, her şey bittiğinde uzakta bir şey görmek... "Değermiş" dedirtecek bir şey!

Geleceğim *1993*

GELECEK KAYGISI

Bir takım kültür cahilleri yakın zamana kadar astrolojinin geçmişte kalan gülünç bir şey olduğuna inanıyorlardı. Ancak bugün, toplumun derininden yükselerek geliyor ve üç yüzyıl önce kovulduğu üniversitenin kapısını çalıyor...

Bundan haberdar olmayan ve benim olayları abarttığımı düşünen okurlarım için şunu rahatlıkla söyleyebilirim: Astrolojinin altın çağı, ortaçağın karanlıkları değil, en saygın gazetelerin bile tereddüt etmeksizin burç falı yayınladıkları günümüz dünyasıdır. Köksüz akılcılar, 1723 yılında Bay Bilmemne'nin çocuğu için hazırladığı horoskopu gülerek okusalar da şunu gözden kaçırıyorlar: Bugün horoskop neredeyse insanların kartvizitlerinde bir satır olmayı başardı.

C.G. Jung, 1931



Davranışçı Psikolojinin kurucusu Watson "Bana bir çocuk verin her ne istiyorsanız yapayım" diyor. İsterseniz hırsız isterseniz diplomat ya da sıradan biri. Watson için geleceği belirleyebilmek işte bu kadar basit. İnsan doğanın sıradan bir parçasıdır. Tıpkı bir saat gibi mekanik kanunlarına göre işler ve en önemlisi de her sonucun bir sebebi vardır. İşte en uçlarda bir determinist olan Watson da "Eğer sebebini bilirsem sonucunu da önceden görebilirim" diyor. Watson'ın insanı makineden farksız kılarak, "Ben geleceği bilebilirim, hatta yön verebilirim" diyerek Tanrılığa soyunması, zamanında pek hoş karşılanmamakla birlikte insanların geleceği gözetim altında tutabilme saplantıları sonuçta Watson gibi deterministlerin çoğalmasını sağlamış.



En ilkel çağlardan beri insanın beynini bir kurt gibi kemiren geleceğe ilişkin merak, asırlar boyu toplumları arka planda da olsa kahinlerin yönetmesine, yönetmeseler bile yönetime karışabilmelerine neden olmuştur. Her nerenin hükümdarı olursa olsun her başarılı hükümdarın ardında mutlaka müthiş bir kahin vardır. Elbette günümüz toplumlarında artık büyücü kahinlere pek rağbet edilmiyor. Onların yerini özellikle son zamanlarda piyasa araştırma şirketleri aldı. Geleceğe yön vermek gibi istekleri olan insanlara bugünün ayrıntılı raporunu hazırlayan bu şirketler modern birer kahin gibi çalışmaktalar. Geleceğe yön vermeye ve genel olarak kendi lehine çevirmeye çalışan şirketler araştırma şirketlerine güvenirken, sıradan vatandaş da "Yarınını bugünden bilebilmek için" o medyum senin, bu astrolog benim dolaşıyor. Hangi sosyo ekonomik sınıftan, eğitim düzeyinden olursa olsun, bir falcının kahve fincanında veya bir astroloğun yıldız haritasında geleceğini avuçlamaya çalışmamış az insan vardır.

Bir çok kurama göre insanın gelecek endişesinin, geleceğini oluşturması da ayrıca bir garipliktir. Bu konuyla ilgili söylenebilecek her şeyin özeti belki de bir cümle olabilir: İnsanın yaşamını sürdürebilmesi, gelecekteki sonuçlarını düşünerek geçmiş deneyimlerinin ışığı altında bugün hareket edebilme yeteneğine dayanır. Nedir gelecek; bir dakika sonrası mı ya da bir asır sonrası mı?



Aslında ne kadar basit; şu anda davranıyoruz ama geçmişteki deneyimlerimizin etkisindeyiz ve bunları şu anın üstünden geleceğe aktararak kendimize en fazla yararı sağlamaya çalışıyoruz çünkü akıllıyız. Bu kuram her ne kadar deterministleri, anti deterministleri, geçmişe önem verenlerle gelecek merkezli olanları bir potada eritmeye çalışsa da eminim buna karşı çıkanlar çok olacaktır. Örneğin 40'lı yıllarda insanlara özgürlük verin diye ortaya çıkan ve geçmişi yadsıyarak sadece burada ve şimdi ile ilgilenen ve insanların fare ve köpeklerle karşılaştırılmasını anlaşılmaz bulan Amerikalı psikolog Rogers çok alkışlanmakla birlikte asla güçlü bir destek bulamadı. İnsana en insan gibi yaklaşan ve ona özgür

geleceği veren neredeyse yegane kuramcı olmasına rağmen, tahmin edilebilir olmayı özgür olmaya tercih eden insanlar tarafından asla yeterince anlaşılamadı. Zira Rogers için gelecek bir gün burada ve şimdi olacaktı ve önemli olan sadece o andı.

Gelecek endişesinin insan davranışını belirlemekte oynadığı rol Adler ya da Tallman gibi determinist kuramcılarda sık sık karşılaşılan bir yaklaşım. İnsanın geleceğe duyduğu bu takıntı haline gelen merak belki de aslında insanın bilemeyeceği her şeye duyduğu merakın bir izdüşümü. Dünya kurulduğundan bu yana insanlar ölüm korkularını gidermek için Tanrı'ya sarılırken belki de asla öğrenemeyecekleri ölüm sonrası sırları da bu yolla yakalamaya çalışmışlar. Böylece esrarengiz bir karanlık içinde kalmak yerine hiç olmazsa kurgusal bir gerçek yaratmak insanların gönlünü bir parça olsun rahatlatmış oluyor. Kurallara uy ve cennete git, ölümden sonra da bir geleceğin olsun. İşte bu kadar basit!

Aynı şekilde geleceğini de bilememenin ve asla da bilemeyecek olmanın verdiği dayanılmaz ıstırabı hafifletmeye çalışmanın yolunu kehanetlerde, astrolojide hatta pozitif bilimlerde arayan insanoğlunun bu saplantılarından kurtulabilmesi mümkün mü? Keşke Rogers haklı olsa; insan her şeye içinde yaşadığı anda yön verebilecek kadar güçlü olabilse. Geçmişi etkileyebilme şansı zaten yok, geleceği kontrol altına almak ise imkânsız gibi. "Gelecek de birgün gelecek" diyorlar peki o gün gelecek mi acaba? Ya da o gün geldiğinde gelecek nereye gidecek? Sahi gelecek şimdi gelmedi mi? Peki ya geleceğe hükmetmeyi başarsak, bugünümüzü daha güzel, daha anlamlı veya yaşanası yapabilmeye yeter mi sanıyoruz....



Sırdım *1995*

MİDAS'IN KULAKLARI

Gelin
bir pazarlık yapalım sizinle ey insanlar!
Bana kötü
bana terkettiğiniz düşünceleri verin
o vazgeçtiğiniz günler, eski yanlışlarınız
ah, ne aptalmışım dediğiniz zamanlar
onları verin, yakınmalarınızı
artık gülmeye değer bulmadığınız şakalar
ben aştım onları dediğiniz ne varsa
bunda üzülecek ne var dediğiniz neyse onlar
boşa çıkmış çabalar, bozuk niyetleriniz
içinizde kırık dökük, yoksul, yabansı
verin bana
verin taammüden işlediğiniz suçları da.
Bedelinde biliyorum size çek
yakışık almaz
bunca kaybolmuş talan
parayla ölçülür mü ya?
İSMET ÖZEL
CELLADIMA GÜLÜMSERKEN

Koltuğa oturduğunda sıkıntılıydı. Ne diye gelmişti ki buraya. Sanki şimdi sıkıntısı daha da artmıştı. Karşısındaki kişi ikna edici olmaya ayarlanmış ses tonu, her hali-tavrına yansıyan iyi eğitimden geçmiştir damgası, rafine edilmiş kelimeleri usta bir hattat edasıyla süsleyerek kurduğu cümleleriyle, insan ruhunu rahatlatan türden renklerin bolca ama gayet uyumlu kullanıldığı odasında, suratına yapıştırdığı mesafesi ayarlanmış gülümseyişiyle ne kadar da yapmacık duruyordu. Bir an içinin daraldığını hissetti. Ve her şeyi bırakıp o odadan çıkıp şehrin en uç noktasına kaçmayı şiddetle istedi. Sonra düşündü. Zaten hayatı hep kaçmaktan ibaret değil miydi? Şimdi karşısında gerçek bir

insan vardı. Etten, kemikten, kanlı-canlı, konuşabilen, düşünebilen, karşılık verebilen bir insan. Ve hayatında belki de ilk defa kaçmamayı seçti...



Psikologlara sadece şizofrenler, manik-depresifler veya paranoyaklar yani süregiden kuralları belli topluma ileri derecede uyum sağlayamayan insanlar gitmez. Normal yaşamını az çok idare ettiren ama her tarafı patlak veren toplumsal yaşantılarını yama yaparak devam ettirmeye çalışan insanlar, içlerinde sakladıkları, kimi zaman bilinçli olarak mücadelesini verdikleri kimi zaman ise büyük gayretlerle bilinç altına atmayı başardıkları kişisel sırlarıyla başedemeyince ortaya çıkan sorunlarına çare bulabilmek yani yamaları tekrar yamalamak veya topluma tekrar adapte olabilmek için psikoloğa başvurabilirler. Birbirinden kesin çizgilerle ayrılan 2 veya daha çok değişik kişilikleri yoktur, insanlarla ilişki kurabilir ve bunları devam ettirebilirler, kriz geçirip kendilerine veya etraflarına fiziksel zarar vermezler... Ancak sıkıntıları hayatlarını etkiler, zaten dar olan kişisel yaşam alanlarını daha da daraltır, sıkıştırır, toplumda soluk almasını zorlaştırır. Belki de bu kadar kişisel yani özel olduğu içindir ki insanların hayatlarını zorlaştıran sırlarını hiç tanımadıkları birisine, psikoloğa anlatma eylemleri, önceki yüzyıllara göre modern, sonrakilere göre ise ne olduğu henüz adlandırılmamış 20. yüzyıl insanına nasip olabilmiştir.

Çoğu insanın zannettiğinin tersine psikoloji Freud demek değildir. Ebbinghaus'un dediği gibi "Psikolojinin çok uzun bir geçmişi ancak kısa bir tarihi vardır". İlk psikolog olarak da adlandırılan Aristo'nun biçim ve özü yani ruh ve maddeyi ayırmasından sonra, nice düşünür ve bilim adamı ruhun gerçeğinin peşine düşmüş. Freud ise kişilik ve kişilik bozukluklarıyla uğraşıp, psikolojiyi üniversite laboratuvarlarından çıkarıp, gündelik hayatın tam ortasına taşımıştır. Çoğu insana Titchener, Wundt, Allport ismi çok şey ifade etmezken, Freud ve psikanaliz hakkında doğru veya yanlış mutlaka bilgisi vardır. Kesin olan tek şey varsa o da psikoloji sadece Freud veya psikanaliz değildir. Psikanaliz de insan ruhunu inceleyerek sorunları kendi sistemi içinde çözmeye yöneliktir, tıpkı davranışcı, bilişsel veya varoluşçu okul

gibi. Ancak hepsinden farkı psikolojiyle akademik ilgisi olmayan insanlar arasında da en yaygın olarak bilinen ekoldür. Bilinçaltı tezi, insan düşünce tarihinde bir devrimdir: Üçe ayrılan insan bilinci -id, ego, superego- ve bunların birbirlerine dokunmasından ortaya çıkacak çatışmaların yarattığı sorunlar; rüyalarımızda saklı anlamlar özetle psikanalize girişin ilk harfleridir. Çoğumuz istenmeyen anılarımızı, çocukken veya yetişkinlikte yaşadığımız ve bizi fazlasıyla sarsan olayları bilinçaltımızda baskı altında tutarak kendimizden ayrı tutmaya çalıştığımızı biliriz. Şimdi tüm teorileri, psikoloji, psikoterapi veya psikanalizle ilgili bildiğimiz her şeyi bir tarafa bırakalım ve sırf kendimizi düşünelim. Tamamiyle bilinçaltında kaybedip sonsuza kadar hafızamızdan atmayı başaramasak veya yeterince uğraşmasak da, kimi zaman ruhumuzun derinliklerine gömdüğümüz, kimi zaman ise amansızca mücadele vererek içimizde taşıdığımız anılar, düşünceler, arzular ve duygularla yaşamlarımızı sürdürdüğümüzü kabul etmeliyiz... Ufak tefek sırlarımız.

Dönüşü olmayan yollar gibi içinde her an kaybolmaya hazır olduğumuz hayatlarımızın, gizli kahramanları sırlarımız.



Bir gün bir arkadaşım, gittikçe hüzüne ve itiraflara battığını hissetmeye başladığım konuşmamı sırasında "Sana bir sırrımı" vereceğim dedi. "Psikoloğumdan başka hiçkimse bilmiyor, kimselere söyleyemedim. Zaten ona da hipnozda söylemişim, kalktığımda hüngür hüngür ağlıyordu." O an üzerime binen yükün ağırlığına rağmen nasıl ayakta kalabilmiştim bilemiyorum ama o sırada yanımıza gelen birisi beni kurtarmıştı. Bu olayı izleyen her an, kafamda sürekli senaryolar kurmaya başladım. Neydi bu sır, bu kadar derin, bu kadar etkili ne olabilirdi? Taciz, şiddet, tecavüz... Olabilecek en korkunç ihtimallere karşı kendimi hazırlıyor ve tabi bir yandan da neye nasıl tepki vereceğimi de ince ince hesaplıyordum (Ne de olsa hayat mahalle bakkalının tuttuğu iptidai hesap defteri gibidir). Ve sonunda o an geldi. Müthiş sır bana aktarılmaktaydı. Sustum ve dinledim. Tüm senaryolarımı ve hesaplarımı sessizliğime gömdüm. Sıradan bir aşk bilmecesiydi artık yaşanan. Derken kendimi çılgınca nasihat verirken

buldum. Kendimden örnekler veriyor, anılar anlatıyor, hayat üzerine yerli yersiz söylevler veriyordum. Arkadaşım başını sallıyor, "Evet... Haklısın... Deneyeceğim" gibisinden karşılıklar veriyordu. Acaba hiçbirini yapmış mıdır? Bilemiyorum, soramadım. Ama niye yapsın ki? Herkesin yaşadığı kendisine. İşte terapistlerin amacı da budur, terapist nasihat asla vermez, önemli olan kişinin ne yapacağına kendisinin karar vermesidir.

İçinizde sakladığınız her şeyi söyleyebilmek, anlatabilmek yani aktarabilmek ilk ve büyük adımdır. Sonrası için de yolu yine kişinin kendisi bulmalıdır. Terapist sadece akışın sürecini etkileyen bir nesnedir. Soru sorarak, olayların üstüne giderek ve psikoterapi sırasında kullanılan diğer teknikler yardımı ile kişinin içgörü kazanmasını sağlamaya çalışır. Yani psikologlar yaygın görüşün aksine çok konuşan, bol nasihat veren değil, çok konuşturan ve çok dinleyendir.

İyi bir terapi için en gerekli temel üç öğe sıcak bir ilişki (iyi terapist karşısındaki kişiye güven vermelidir), empati (iyi terapist karşısındaki kişinin şartlarını düşünerek olaylara onun gözleriyle bakabilmelidir), destektir (terapist karşısında değil, yanında destek verdiğini göstermelidir). Tüm bunların oluşması uzun bir zaman ve gayret ister. Diyebiliriz ki yabancı birisine iki hikaye anlatacağım diye tüm bu meşakkatli yollardan geçene kadar, alırım bir dostumu karşıma ve anlatırım derdimi(!) Ama nedense sizi iyi tanıyan, sık sık görüştüğünüz, en önemlisi sizin tanıdıklarınızı da tanıyan birisiyle saklambaç oynamadan konuşmak hiç kolay değildir.

Sır vermek de, sır taşımak da zordur. Zavallı berberin kralın eşşek kulaklarını gördüğü zaman yaşadığı şaşkınlığı, üstüne üstlük bunu birisine söyleyecek olursa kafasının kopartılacağını öğrendiğinde yaşadığı dehşeti hatırlayın ve bu müthiş sırrı içinden atmak için kuyuya "Midas'ın kulakları eşşek kulakları" diye haykırışını düşünün. Masalın burasında herkes (anlatan da dinleyen de) rahatlar. Sır paylaşılmıştır. Ama masalın sonunu da göz ardı etmemek gerek...

Bir insanın sırrını taşımak da o sırrı yaşamak kadar zordur. Bu yüzden psikologların belli aralıklarla gittikleri kendi danışman psikologları vardır. Amaçları nasihat almak veya akıl danışmaktan çok

kendi içlerine aldıkları sırları paylaşabilmektir, "Midas'ın kulakları eşşek kulakları"...

Kimi sırlar sır olmaktan çıkmış evrensel doğrulardır: İnsanoğlu doğasında şiddet barındırır, doğa eşitliğe ayarlı değildir, karanlık korkutur... Hayatlarımız kabul etsek de etmesek de içimizde gizlediğimiz bu kırıntılar üzerine kurulmuştur. Bir de herkesin kendi sırrı vardır. Kimi sır bile olmaktan çıkacak derecede unutulmuş - bastırılmıştır. Psikolojik filmlerde film boyu cinsel sorunlarını izlediğimiz kadının acı sırrını filmin sonunda öğreniriz ki bu muhtemelen çocukluğunda yaşadığı cinsel tacizdir. Bu anı öyle bir bastırılır ki kişi için sır olmaktan çıkıp hayatında tamamıyle unutulmuş karanlık bir nokta olur. Tüm sırlar böylesine acı vermez. Hatırlayıp, görmezlikten geldiğimiz ne çok sırrımız vardır. Ya küçük oyunlarımız: Sevip de sevmiyorum demek, istemek ama yapamamak, bilmek ama söyleyememek, hep -miş gibi yapmak. Tüm bu ufak sırlarımız değil midir bir taraftan yok saymaya çalışırken, bir taraftan da davranış biçimlerimizi ve hayatlarımızı etkileyen? Kendi kendisiyle bile barışık olamayan insanoğlundan toplu halde barış içinde yaşamasını dilemek ne büyük saflık değil mi?

Kendisini tanımayan daha da kötüsü kendisine bile yalan söylemekten kurtulamayan zavallı küçük adama ne tarih, ne sosyoloji ne de psikoloji yardım edebilir.

Küçük adamın küçük hesaplarına en iyi örnek Freud'un kendi rüyasını yorumlarken kendi hakkında kendisinin bile itiraf edemediği düşüncelerini ortaya çıkarmasıdır.

Profesör ünvanı almayı bekleyen Freud arkadaşı R.'ye rastlar. O da bu ünvanı beklemekte hatta sürekli bakanlığa giderek uğraşmaktadır. Ancak bir türlü Profesör olamamaktadır ve bunun nedenini "dinsel sorunlara" bağlar. Elbette aynı sorun Freud için de geçerlidir. Nitekim o da aynı nedenle kendisini fazla umutlandırmamaktadır. Aynı gece bir rüya görür: Dostu olan R. amcasıdır ve Freud ona karşı büyük bir yakınlık ve sevgi duymaktadır. R.'nin yüzünü biraz değişmiş bir biçimiyle önünde görür, sanki aşağıya doğru çekilip uzatılmış gibi. Bu uzun yüzü çevreleyen sarı sakal ise iyice belirgindir. Önce Freud, ona çok saçma gelen bu rüyayı geçiştirir ancak hastalarına yaptığını

hatırlar: Eğer kişi "saçma" veya "önemli değil" diyorsa bu rüyada rahatsızlık veren gerçeklerin gizlendiğini işaret eder. Freud de yaptığı uzun tahliller sonunda rüyasındaki sırrı çözer. Dostu R.'yi fazla akıllı olmayan amcasına benzetmiştir. Ancak fizik olarak bir başka arkadaşına benzetmiştir. Bu yine çok değer verdiği arkadaşı N.'dir. Amcası işlediği bir suçdan hüküm giymiştir. Arkadaşı N. de bir suçla yargılanmış ancak Freud'ün de canı gönülden inandığı gibi sonuçta suçsuz bulunmuştur. Profesör ünvanı kendisi için önemlidir ama dini engeldir. Aynı dinden olan R.'yi fazla akıllı olmadığı için, yine arkadaşı N.'yi ise suçlu olarak kabul edip (ki bilinçli olarak düşünceleri böyle değildir) profesör olamamalarını dinlerinden ayrı bir sebebe bağlayarak, profesör ünvanı alabilmek için umudunu sürdürmeyi başarır. Bu arada rüyada az akıllı amcaya benzetilen R.'ye duyduğu aşırı sevgi de bu ithamlarının onda yarattığı suçluluk duygusunu örtmeye çalışmaktan başka bir şey değildir...

ola ki
şeytana satacak kadar bile bende ondan yok.
Telaş içinde kendime bir devlet sırrı beğeniyorum
çünkü bu, ruhum olmasa da saklanacak bir şeydir
devlet sırrıyla birlikte insanın
sinematografik bir hayatı olabilir
o kibar çevrelerden batakhanelere
yolculuklar, lokantalar, kır gezmeleri
ve sonunda estetik bir
idam belki....
İSMET ÖZEL
CELLADIMA GÜLÜMSERKEN

Sırlarımız bizi rahatsız ediyor, kimi zaman endişelendiriyor, kimi zaman tüm hayatımızı etkileyebiliyor, ya da illüzyondan bir hayat sunuyor bizlere. Ama her şeye rağmen mezara kadar taşınacak bir sırrı barındırmak mistik bir tad vermiyor değil...

İnandım *1993*

HÜKÜMSÜZ İNANÇLAR



Kendime olan inancım bittiğinde artık şiir yazamam ve şiir yazamadığım zaman kendimin sonudur...

İnsanı bu garip hayata bağlayan şey inançlarından başka ne olabilir ki? Ama neye inanmak? Kimi için Tanrıya, kimi için insana, kimi için kendine inanmak. Doğaüstü güçlere inanmanın çekim gücü, kontrolü dışında kalanlara da suç atabilme kolaylığı düşünülecek olursa en zor şey, insanın kendisine inanması galiba. Oysa ne kolaydır çocukken her şey. Hele inanmak... İnsan, neredeyse önüne çıkan her şeye inanır çocukken, hem de gözleri kapalı. Masallardaki devlerden yiyemedikleri ekmeklerin ağlayacağına kadar binbir türlü abartılı, doğaüstü, hatta saçma şeye safça inanılır.

Çocukları kandırmak mı kolay yoksa onları bir şeye inandırmak mı diye soracak olursak, eğer inanmak mantıksal bir düşünme eylemi gerektiriyorsa, çocukları inandırmak daha kolay gibi gözüküyor. Böyle gözükse de erişkin mantığının erişkin olabilmek için geçmek zorunda olduğu azap dolu yollardan henüz nasibini almadığından, çocukların onlara çok ters gelen büyüklerin dünyasına inanmaktan daha çok, büyükler tarafından kandırılmayı tercih ettiklerini söyleyebiliriz. Dörtten dördü çıkardığında inatla bir şey yazmayan zira elde bir şey kalmadığını söyleyen bir çocuğu sıfırın varlığına ve anlamına inandırmak görünüşte iki dakikanızı alsa da insan dehasının mutlak zaferi matematik gibi doğada olmayan, tanımlanamayan bir işlemler zincirine biz yetişkinler acaba gerçekten inanıyor muyuz? Yoksa

çocuğunu sıfırın varlığını kabul ettirmek için kandırmaya çalışan bir anne gibi bizler de Tales ve Pisagor tarafından mı kandırılmışız? Ama insan her şeyden şüphe etmeye başlayınca işler daha da kolaylaşmıyor. Herkes Descartes gibi her şeyden şüphe ederek, hiçbir şeye inanmayarak işe başlayıp bir şeylerin varlığını ispatlamaya çalışsa dünya paranoyaklar ve ne olduğunu bilmezler diyarı olurdu. Öyle ya, milyonlarca insan sorgusuz sualsiz önüne sunulana inanarak yaşamını sürdürmeyi başarıyor.

Fizik kurallarına göre ışık hızına yakın bir hızla geçen tren, otomobil sürücüsüne kısalarak gözükür. Fizikle yakından ilgilenmeyen ya da mantıki olarak bu kuramın yanlış olduğunu anlamayanlar için buna inanmak son derece normal olabilir. Hume'un dediği gibi inanç bir histir. Nasıl ki bir insanı seversiniz, işte inanmak da böyle bir histir. Tıpkı yukarda yanlış aktarılan teoriye karşı duymuş olabileceğiniz inanma duygusu gibi. İnanç bir his olduğu kadar bir ihtiyaçtır da aynı zamanda. Hayata anlam veya amaç katabilmek için sarılmak durumunda hissettiğimiz can simididir.

Eğer gerçekten başka çareniz yoksa, inanmaktan başka ne yapabilirsiniz ki? Elbette çok çaresiz değilsiniz. En basitinden bir fizik kuralı doğru mu diye bir fizikçiye sorabilir ya da bir fizik kitabı karıştırabilirsiniz. Peki ama ya bir adım sonrası? Çıkın sokağa ve bulun bakalım mükemmel daireyi, ya da kolaysa alın elinize bir cetvel ve ölçün bakalım ayla dünya arası gerçekten 384000 kilometre mi?

Cehaletin inanma sebebi olması hem çocukların neden her şeye inandıklarını hem de yetişkinlerin inanç düşkünlüğünü açıklayabilir: Ne kadar cahilseniz o kadar inanırsınız ve ne kadar çok bilirseniz o kadar zor inanırsınız zira her şey inanılır olmaktan çıkıp şüphe perdesine bürünebilir. Zaten her şeyin her an değiştiği, yüzyıllık kuramların tepe taklak edilip yerine yenilerinin oturtulduğu bir dünyada insan neyin peşinden sonuna kadar gidebilir, hangi iddiaya inanabilir ki? Üstüne birçok çalışmalar yapılan, sayesinde çeşitli buluşlar yapılan Newton Kuramı artık fizik laboratuvarlarının anılar köşesini süslüyor; 68'lerin idealist insanlarının yuppie çocukları oluyor; yıkılmaz denilen duvarlar birbir yıkılıyor da kimse ne oluyor demiyor. Tüm bu çalkantılar içinde en çok zararı da safça inanan ve gerçekten inancıyla yaşayan insanlar

almıyor mu? Mesela, o çok inandıkları cennetin asfalt yollu, insanların konserve kutusuna sıkıştırılmış gibi üst üste yaşayıp, yine emirleri ve kuralları uygulamaktan başka işleri olmadığı bir yer olduğunu görseler, tüm hayatlarını içlerinde cenette kavuşma inancı ile geçirmiş milyonlarca insan ne hisseder... İnanç, hayatımıza anlam veya amaç katan tek güçse, çok ciddi sorunlara gebeyiz demektir, çünkü ölüm hariç hiçbir şeyin garantisi olmayan bir Dünyada yaşıyoruz.

Yine de şaire hak vermemek elde değil diye düşünüyorum 'İnançsızlığa hüküm giymiş hayatlar neye yarar ki?'...



Korktum *1993*

KORKU TÜNELİNDE BİR HAYAT YAŞAMAK

Her gün her şeyden korktuğumu farkettiğimde aslında gerçek korkuyu hiç tatmamış olduğumu anladım. Ne kadar doğaldı benim için yanımdan koşarak geçen bir köpek görünce korkmak. Peki ama neden resimleri hariç hiç görmediğim yılanlardan bu kadar çok korkuyorum bilemiyorum. Sokaktan gelen ne olduğu belirsiz bir ses duyunca da korkuyorum, fiziksel olarak nasıl meydana geldiğini bildiğim gökgürültüsünü duyduğumda da korkuyorum... Geceleri ise, içimde korkuyla karışıp beni heyecanlandırdığı için bu kadar çok seviyorum. İşte böyle düşündükçe ve bu korku listesi de uzayıp gittikçe, insanın kötü programlanmış duygusal ve korkak bir robot olduğuna inanmaya başlıyorum.

Bir timsah ile uyumak

Hepimizin çocukluğu ters ayaklı cinlerden ve herkesin kendi kafasında değişik bir biçimde daha doğrusu biçimsizlikte canlandırdığı çeşit çeşit öcülerden korkarak geçti. Bu arada masallarda bir iyi, bir kötü olarak karşımıza çıkan periler de kafamızı karıştırarak korku sınırlarını zorladılar. Büyüklerin, hayal gücünün en mükemmeline sahip çocuklarına karşı en büyük kozları varlıkları şaibeli bu yaratıklar olmuştur. Büyük olduklarını söyleyen kişiler kendi üzerlerindeki korkuların değişik versiyonlarını çocuklarına aktararak itaat ettirmeye giden en kısa yolun devamını meşrulaştırırlar. "Uyu yoksa seni canavarlara veririm" diyerek uyutulmaya çalışılan çocuğun kafasında neler oluşabileceğini hiç düşünmezler. Annem de bana böyle bir şeyler dedi mi hatırlamıyorum (hatırladığım kadarıyla ben iyi uyuyan bir çocuktum) ama çocukken yatağımın altında ısrarla bir timsah

yaşadığına inanır, elimi ayağımı yataktan uzatmadıkça güvende olduğumu düşünerek uyuyabilirdim. Böylesine korkunç bir düşünceye karşı bulduğum basit savunma mekanizmasının işe yaramasını, çocukluğun saflığına borçlu olduğumu biliyorum. Şimdi yatağımın altında bir timsah olduğuna inansam değil uyumak yaşamak bile katlanılmaz olurdu (muhtemelen şizofreni tanısı alırdım). Belki de çocukluğun sihirli değneği bizi hayaller dünyasında, korkuyla örülmüş duvarlar içinde nasıl oluyorsa garip bir güven hissi içinde yaşatıyordu. Ancak çocukluğumuzda en büyük yaptırım gücüne sahip olan korku kafamızda garip şekiller alırken ileride bizleri daha nelerin beklediğini bilemezdik elbette.

O yasak türküyü dinlemek

Çocukluğun korkuyla iç içe girmiş güvenliği yerini gerçeklerin fena halde keşfedildiği yani alacakaranlık kuşağından çıkıldığı dönemlere bırakınca korkuların gündelik hayatı istilâsı artık cinlerle perilerle değil tam tersine gerçeklerin ta kendileriyle olmaya başlar. Artık endişeler ve kaygılar dünyasına giriş yapılmıştır ve korku en sıradan günün en sıradan anında dahi hep yanımızdadır. Otobüsü kaçırmaktan ya da trafiğe yakalanmaktan tutun da yağmurlu havada şemsiyesiz sokakta kalmaya kadar her şey insanı biraz korkutur, biraz telaşa ve hep önlem almaya, tedbirli olmaya iter. Tüm bu saçma sapan endişeler ve tedbirler arasında gitgide daha da sıkıcı hale gelen gündelik hayatlarımızı belki de birazcık olsun daha heyecanlı hale getirmenin yolunun yine korkudan geçmesi de oldukça gariptir. "Maceranın tadı" denilen şey aslında korkunun ta kendisidir. Hayatlarına heyecan katmak ve böylece sıradanlıktan kurtulmak isteyen birçok insan yükseklik, uçuş, karanlık, ölüm gibi en temel insani korkulara meydan okuyabiliyor. Adrenalini, kalplerini durduracak seviyelere yükseltene kadar en uçlara gidiyorlar. Bu kadar cesareti olmayan insanlar ise, iyi bir korku veya macera filmine gitmekle yetinebiliyor. Bir sinema salonunun koyu kalabalığında ya da az ışıklı bir odanın sıcaklığında kurgusal korkular yaşamak insanın neden bu kadar hoşuna gider diye düşününce aklıma hep çocukluğumun inlerle cinleri geliyor. Yasak kitapları okuyup, sürgündeki müzisyenin çok önceden sürgün edilmiş şairin sözleriyle yaptığı şarkıları gizli gizli dinlemeye başladığımda

artık inler cinler gerçek olmuşlardı. Onları yine göremiyordum ama hep yanımda kafamın içinde olduklarını hissediyordum. Belki bu korkulardan utandığım içindir ki filmlerin ve romanların kurgusal korkularından korkarak rahatlatmaya veya aldatmaya çalışıyordum kendimi.

Korkuyorum

Sonra içimizden eksik olmayan bir sürü korkuyu daha keşfettim. Kaybetmekten korkmak belki de insanı yalnız bırakmayan korkuların en başında geliyor. Olmayan özgürlüklerimizi kaybetmekten dahi korkuyoruz. Hep aradığımızı söylediğimiz gerçeğe ulaşmak mı daha korkunç yoksa gerçeğe ulaşmanın aslında hiç de zannedildiği kadar zor olmadığını farketmek mi hiç bilemiyorum ama gerçeklerin korkutucu olduğunu düşünerek onlardan kaçınmak işimize geliyor... Ve tabi korkuların anası ölüm. Belki de tek ve nihaî gerçek. Hayatımız boyunca hep görmezlikten gelmeye çalıştığımız, adeta onun korkusuyla yaşamaya alıştığımız ölüm. Başucumuzda bir kılıç kadar keskin bizi bekliyor. Yaşarken karşılaşmasak da, tüm korkularımızın temelinde onun olduğunu bilerek yaşıyoruz. Bir doktor olsam beni en korkutacak şey şiddetli bir kalp krizi geçiren bir hastanın, ölüme bakan gözleri olurdu...

Ve yıllar... Biteviye akan zaman. Hep birbirinin aynı ama dehşet verici farklı dakikalar. Çeşit çeşit baskı altında un ufak olmuş yaşantılar, beynimizi kemiren korkular, ruhumuzu delik deşik eden kaygılar, hastalığa dönüşen endişeler. Ve adına hayat denilen bu kaosa pamuk ipliği ile bağlı olduğumuzu bile bile yaşamak...

Hastalık boyutunda endişe yaşayan insanlar için üretilen kimyasal ilaçlar çoğu eve girmeye başladı. Basit korkular, hayati endişelere dönüştüğünde, kimyevi huzurevinin yolu gözüküyor insanlara. Yatağın altında timsah, üstünde insan, mışıl mışıl uyuyoruz, koyu karanlık gecelerin koynunda.

Rastladım *1996*

KADER, RASTLANTI VE INGO

Olasılık hesaplarıyla ilk karşılaştığımda lise sıralarında kendi halinde olmaya çalışan, geleceğe umutla ve istekle bakan bir öğrenciydim. Gelecekte beni nelerin beklediği sorusu henüz beynimin kıvrımlarını zorlamaya başlamamıştı. Muhtemelen başarıyla okulumu bitirecektim, iyi bir işim olacaktı, bir aile kuracak ve aynı dönemlerden çocuğumun geçmesini izleyecektim, bir sürü hobimle ilgilenmeyi emeklilik günlerime saklayacak ve ölecektim. Ancak beynimle birlikte gelişmeye başlayan yaşantım, hayatın denkleminin bu kadar da basit olmadığını yavaş yavaş çarpmaya başladı suratıma. Tek bir günün içinde bile yüzlerce olasılık varken ve bunların çoğunun kontrolü benim çok dışımda gelişirken koskoca bir hayatın denklemini iki satırda kurmanın oldukça iyimser bir yaklaşım olduğunu anlamakta fazla geç kalmadım. Tarifi mümkün olmayan aşklara tutulmaya, biraz yakından tanıdığım her insanda garip hikayeler yakalayıp onların hikayelerinin benim hayatımı nasıl etkilediğini sezinlemeye ve en garibi de her gün kendimi bir şekilden başka bir şekile geçer bulduğumda, soru işaretleri arasında kaybolmaya hazır bir üniversite öğrencisiydim. Gereksiz yere uzayan bir ilişkinin içindeydim ve tüm çabalamamama rağmen bir türlü kurtulamıyordum. En sonunda bunun kaderim olduğuna ve bununla yaşamam gerektiğine inandırdım kendimi. Oysa tek tanrılı dinlerin ortak kavramı kadere inancım yoktu. Hayatım benim kontrolüm altında gelişiyordu, kendi kişisel hayatımdaki tek hükümdar bendim, diğer insanlar da kendi hayatlarının hükümdarlarıydı, dünya çeşitli gazların tesadüfen birleşmesiyle oluşmuştu, canlı dediğimiz varlıklar da sudan türemişti zaten.....

Bu dönemlerde bir yıl boyunca aldığım istatistik dersleri kader ile tesadüf arasındaki ilişkiye iyice kafamı takmama neden oldu. İstatistik satırlarca süren karmaşık formüller, hesaplar ve bir o kadar karmaşık problemler yanında temelde tek bir kavram üzerine kurulmuştu: Rastlantı. Ve ben hayatlarımızda her şeyi belirleyenin sadece rastlantı olduğuna artık tamamıyle inanmıştım. Kader diye bir şey yoktu. Kader hayat karşısında zayıf olan insanları "Zaten isteseniz de elinizden başka bir şey gelmez çünkü kaderiniz bu sizin, ona razı olmalısınız" diyerek kandırmaya yönelik aşağılık bir komplodan başka bir şey değildi. Böylece kaderi inkar edip onun yerine rastlantıyı yerleştirerek son derece akılcı olduğumu zannederek hayatıma devam ettim.

Yıllardır rafa kaldırdığım ve pek de üstelemediğim bu konuya tekrar geri dönüşüm son zamanlarda okuduğum bir hayat hikayesiyle oldu. Birazdan sizlere kısaca aktarmaya çalışacağım bu hayat hikayesi ancak filmlerde rastlanacak kadar dramatik ve bir o kadar da gerçek.

Ingo Hasselbach. Ingo'nun hayatı o daha bebekken anne babasının ayrılmasıyla başlar. Babası alışılagelmişin tersine Batı Almanya'dan Doğu Almanya'ya kaçmış ve hayatını sosyalizmin yücelmesine adamış bir gazetecidir ve Ingo'nun hayatında öfke objesi olmaktan ileri gidememişken, özellikle radyoda yaptığı gençlere yönelik propaganda programlarıyla yurttaşlık kariyerinde fazlasıyla ilerlemiştir. Annesi yalnızlığa fazla dayanamamış ve Ingo'nun sevgiye en çok ihtiyacı olduğu dönemde onu üvey babasıyla tanıştırmıştır. Belki de tüm hayatının en kötü karakteri onu devamlı döverek eğitmeye çalışan bu üvey babadır. Ailenin yaşadığı mekan Doğu Berlin'in devlete en yakın bürokratlarının yaşadığı ve herkesin birbirine potansiyel fitneci/casus olarak yaklaştığı bir semttir. Ingo'nun huzur bulabildiği tek yer büyükanne ve büyükbabasının şehrin kenar mahallelerinden birindeki içine ideoloji bulaşmamış, sevgi dolu apartman daireleridir. "Belki de hayatımda rastladığım ideolojiden uzak yaşayan tek insanlar olduklarından dolayı benim için bu kadar özeller" diyor Ingo. Ancak ne tesadüftür ki tüm hayatının ideolojiye bulaşması da bu evde başlamış. Alt katta yaşayan hippilerle birlikte geçirmeye başladığı zaman içinde aykırı yaşamayı ve nefret ettiği topluma çalarak çırparak karşı koymayı öğrenmiş. Çoğu yaşıtı okula gidip, okul sonrası ödevleriyle ve bir spor

dalıyla uğraşırken, o hayatın kenarında yaşamayı ve potansiyel casus olmaktansa dışlanmış olmayı tercih etmeyi öğrenmiş. Hipilerin koloni yaşamının etkisiyle iyice uzaklaştığı anne evi artık sadece kaçılması, uzak durulması gereken bir yerdir.

80'lerin başında punklar belirginleşmeye başlarlar. Ingo hem hipilerle hem de punklarla birliktedir artık. Sokakta veya diskoda anlamsız yere çıkartılan çete kavgaları ve kendi gibi giyinmeyen herkesi dövmek hayatının bir parçasıdır. Hipilerin kendi içlerinde bir hayat tarzları vardır, punklar manyak gibi çalarlar, skinhead (dazlaklar) daha vahşi, şiddet dolu hatta sadisttirler. Fakat tüm grupların ortak tarafı devlet tarafından aynı şekilde bastırılmalarıdır. Bir süre sonra Ingo artık fazla iyi geldikleri için hipilerden ayrılarak punklarla yoluna devam eder. Punklarla birlikte sadece dışarıda kalmayı değil diğerlerine karşı kin ve öfke beslemeyi de öğrenir.

Ve tabi yaşı henüz 20'li sayılara ulaşmadan yargı sistemiyle adi hırsız olarak tanışır. Bu sırada hayatına ilk defa babası karışır ve Ingo'ya iki seçenek sunulur: Ya babası ile onun kurallarına göre yaşayacak ya da hapishaneye gidecektir. Ingo seçimini hapishaneye girmemekten yana kullanırken aslında seçtiği babasının yanında olmak değildir. Nitekim babasının yanında geçirdiği çeşitli beyin yıkayıcı günlerle dolu sıkıcı yaşantısı onu sokaklardan koparacağına dönüşü olmayan bir şekilde sokaklara bağlar ve Ingo babasını bir daha görmemek üzere kendini sokakların karanlık yüzüne bırakır, arkadaşları onu beklemektedir.

Devletin sponsorluğunu yaptığı, Sovyet bölükleri onuruna düzenlenen Dostluk Festivalinde hayatının en aptalca ve cesurca olarak nitelediği hareketini yapar ve kendisini ortaya atarak polisler gelip götürene kadar "Duvar yıkılmalı" diye bağırır. Anti-faşizm koruyucusu duvara hakaret ederek toplum huzurunu bozmaktan bir yıla mahkum edilir. Yine tesadüflerden beslenen kader ağını örmektedir. Hapishanede anti-faşist beyin yıkamaların, işkence ve zor koşulların doğal tepkisi olarak faşizme daha da yaklaşırken savaş suçlusu eski nazilerle tanışır. Bu insanlardan hapishanede olmalarının şerefli sebebini, geçmişteki muhteşem günleri dinleyip bu 90'lı yaşlarına yaklaşmış ihtiyar Nazilerin geçmişlerinden duydukları

gururlarından, hele hele Hitler'in doğum gününü kutlarken yedikleri tüm dayağa rağmen tekerlekli iskemlelerinde inançları için gösterdikleri dirençten, Ingo da onun gibi diğer genç punk ve dazlaklar da aynı şeye karşı direniyoruz düşüncesiyle çok etkilenirler. Artık Nazizm Ingo'nun çok yakınındadır.

Hapisten çıktığında Ingo protest kültünün sola kayan punklar ve sağa kayan dazlaklar olarak ikiye ayrıldığını görür. Ingo her zaman karşı geldiği komunizm ve anti-faşist devlete karşı gerçek bir faşist olarak kavga ederek karşı gelmeye kararlıdır ve onun için karşı çıkmak yasaklanan Nazi geleneğiyle daha da ilintili hale gelir. Bu sırada kader onun Frank Lutz ile tanışmasını ister. Lutz sağır-dilsiz birini dövmekten 10 ay hapis yatmıştır. 3. Reich'in öne sürdüğü gibi sakat insanlar sadece var olmakla devlete ekonomik zarar vermekten başka bir işe yaramadıkları için Lutz onlara katlanamamakta ve dövmekte hiçbir sakınca görmemektedir. Lutz ile ilerleyen arkadışlığı Ingo'nun Nazilerle olan arkadaşlığının da ilerlemesine yol açar. 1989'da duvarın yıkılmasından sonra ise Nazizmi daha ciddiye almaya başlar. Genlerinin Ingo'ya armağanı olan uzun ince yapısı, sarı saçları ve mavi gözleriyle neo-Naziler için ideal biyolojik tiptir ve geleceğinin potansiyel Fuhrer figürüdür. Artık hayatı neo-Nazilerle birlikte geçmektedir ve nihayet neo-Nazilerin en önemli fikir liderlerinden Kuhnen ile tanıştığı gece yaptıkları uzun konuşmaların sonunda Doğu Almanya'nın ilk yasal neo-nazi partisini kurarlar: National Alternative Berlin ya da kısaca N.A.

Artık Ingo 30'lu yaşlarının başında politik bir partinin liderlerindendir ve tüm hayatını partisine adar. Günleri sokaktan gelen gençleri eğiterek, onları ne üstün bir ırk olduklarına ikna ederek, sağcı zengin işadamlarından para toplayarak, hatta eski Nazilerin ihtiyar dul eşleriyle yaptığı çaylı sohbetlerde klasik müzik eşliğinde bu yaşlı kadınlardan beklenmeyen yoğun bir nefret ve kinle "Oh çok iyi yaptık", "Ne güzel temizledik", türünden laflarıyla birlikte yeni neo-nazi parti için para yardımlarını kabul ederek geçmektedir. Her şeye rağmen Ingo için partisinin kabullenip onun kabullenemediği şeyler de olur. Duvarlara yabancılar dışarı yazmak ona göre yeterliyken molotof kokteylleriyle savunmasız çingene ve göçmen evlerini yakmak

hareketlerine zarar verebilir diye düşünmesine rağmen alevler arasında "Bizden ne istiyorsunuz pis domuzlar" çığlıklarını duymamazlıktan gelir. Kendi deyişiyle o anda sadece arkadaşları, kendisi, bir de davaları ve partileri vardır. Sanki o evlerde yaşayan insanlar var değillerdir. Ancak 1992 sabahı Mölln'de orta sınıf bir Türk evine saldırıldığını ve bir kadınla iki çocuğun yanarak öldüğünü öğrendiğinde, arkadaşlarına masum kadın ve çocukların öldürülmesinin hareketlerine hiç bir faydası olamayacağını söyler. Yine kendi deyişiyle bu hareket onu gerçekten hasta eder...

Bu sırada kader ona yeni bir oyun oynar ve karşısına Winfriend isimli neo-nazilerle ilgili film yapmak isteyen alman asıllı Fransız bir yönetmen çıkarır. Winfriend dava arkadaşları dışında edinebildiği ve güvendiği tek kişi olur, o kadar ki kendisini filme çekmesine ve tüm gerçekleri kameraya almasına izin verir.

Winfriend ona dışarıda da bir hayat olduğunu, kendi ırkından başka ırkların da insan olduklarını, ve Berlin'in sokaklarından başka milyonlarca sokakta milyonlarca hayatın yaşandığını gösterir. Paris'de Winfriend'in yanında geçirdiği bir haftada hayatında ilk defa etrafında her renk ve ırktan insanla birlikte yaşar. İnsanlar ona dostça yaklaşır, onların Doğu Almanya'da bir zenciye baktıkları gibi bakmazlar Ingo'ya, bu karışık bir dünyadır ve her etnik kökenden insan görmeye alışıklardır. Ingo hayatında ilk defa yabancı olur ve üstünden bir ağırlığın kalktığını hisseder. Hayatında ilk defa bir geleceği olduğunu düşünür. Sabahları bir baget alır ve Arap bir garsonun çalıştığı kafede kahvesini içer. Birkaç gün sonra parmak işaretleriyle anlaşabildiği garson ona bedava kahve ikram etmeye başlar. Paris'de geçirdiği kısa süre tüm hayatını değiştirecek kararını almasının başlangıcıdır. Kısa bir süre sonra Ingo partisini, davasını arkadaşlarını ve neo-nazileri geçmişine gömerek yeni bir hayata başlar.

Ingo'nun başına gelenler size çok tanıdık veya bildik gelebilir; mutsuz aile ortamıyla başlayan oradan hipilere, hipilerden dazlaklara ve nihayet neo-nazilere kadar uzanan ve aniden kesilen ideolojik hayatının geçirdiği evreler çok tipik gelebilir. Ama lütfen bir an düşünün, kendi hayatınızı elinize alın: Şu anda uğraştığınız işe ve size nasıl bir hayat sunduğuna bakın, yanınızdaki eşinize veya sevgilinize

bakın ve onunla nasıl, nerede, ne zaman tanıştığınızı ve onun hayatınıza neler kattığını düşünün, oturduğunuz evi, etrafınızdaki komşuları, çoğu zamanınızı birlikte geçirdiğiniz arkadaşlarınızı, çok özel dostlarınızı, kısaca hayatınızı belirleyen her şeyi, onları nasıl elde ettiğinizi ve onlarla birlikte neler elde ettiğinizi ve şu anda nerede durduğunuzu gözden geçirin.

Yanılgıya yer bırakmayacak kadar rastlantısal değil mi?

Bir arkadaşım kaderin Tanrıyla insanın keşistiği nokta olduğunu söylüyor. Rastlantı ise kaderin şu ana denk düştüğü nokta. Tüm zaman içinde raslantı tek bir noktayken kader hepsinin bir araya gelmesiyle oluşan sonsuzluktur. Dünyanın oluşması bir anlık tesadüf sonucu olabilir ama dünyanın kaderi öncesini ve sonrasını içine alan sonsuz bir zamana yayılmıştır. Tıpkı Dünya gibi biz insanların da kader adını verdiğimiz bir zaman çizgisi var ve bu çizgi noktalardaki raslantılarla belirleniyor.

Artık kader ve raslantıyı kesinlikle birbirinden ayırabiliyorum. Kader hayatımızın ta kendisi, raslantı ise hayatımızda bizim isteğimiz ve kontrolümüz dışında gelişen her şey. Kaderimizi değiştirebiliriz ama raslantılarla başa çıkmanın hiç bir yolu yok...

Şehrim *1995*

KENTİN BOŞLUKLARINDA ÖZGÜRLÜK YAŞANAMAZ



Dışarıdan asla görülemeyen içi boş kuleler, büyük kentlerin birbirine sımsıkı yapışmış dev apartmanlarını, kimse anlamadan birbirinden ayırmayı başarır. Yemek kokularının, günden kalma konuşmalara katılıp gökyüzüne karıştığı, evsel artıkların kimsenin ayak basmadığı dibine yıllarla yığıldığı boşluklar... Apartman boşlukları. Oyuncak bebek bacakları, bulaşık bezleri, süpürge sapları. Çoktan gözden çıkarılmış ölü nesnelerin sonsuza kadar rahatsız edilmeden gökyüzünü seyrederek istirahat edebilecekleri karanlık taşlar. Belki bazen bir çocuk haykırışı ya da kavga eden apartman sakinlerinin duvarları yalayıp titreşen sesleri böler sonsuz bekleyişlerini.

Boşluklara açılan onlarca pencerenin ardında birbirine teğet geçen farklı yaşamlar olanca güçleriyle hüküm sürerler. Ne kapalı kapılar ne de örtülü pencereler yetmez mahremiyeti korumaya. Boşluklarda birleşen ayrı evlerin ortak yaşamlarıdır... Bir banyonun su sesi bir mutfağın yemek kokusuyla kol kola girip başka bir pencereden bebek odasına sızar; bir pencereden kaçan aşk başka bir pencereden girer ve nefretle karışarak tekrar boşluğa döner. Sinsice başka pencerelere

ulaşır, başka hayatlara diğerlerini şırınga edebilmek için....

Artık boşluklarda yaşanan bilinçsiz bir ortak yaşamdır. Kentler mahremiyeti öldürür, boşluklarda çürümeye terk eder.

Kimsenin ayak basmadığı ve aslında hiç kimsenin olan boşluklarda başlayan ortak yaşam gökyüzüne kavuştuğu anda kentin her yerini sarar. Artık yüzlerce, binlerce, milyonlarca apartman boşluğundan gökyüzüne taşan ortak yaşam kentin kalabalık meydanlarına, işlek caddelerine, dar sokaklarına ulaşmıştır. Boşluklar sinsice yaklaştırır yaşamları birbirine ve bu sayede kentlerde yaşamlar birbirine sarılıp gelişir.



Kentlerde asıl olan kalabalıktır. Ne sokaklarda ne evlerde ne de odalarda asla tek olamaz kentli kişi. Kentler kişisel hayatlara komplo hazırlarlar. Apartman boşlukları, birbirine açılan sokaklar, yerin altını kontrol altında tutan metrolar ve kanalizasyonlar, hepsi bu büyük komplonun birer parçasıdır.

1843 yılında Londra'nın altından geçen bir tren yapmayı Charles Pearson'ın kafasına kim ya da ne koymuştu? Londra 1863 yılında ilk metrosuna kavuştuğunda buna gerçekten ihtiyacı var mıydı? Londra' yı taklit etmekte gecikmeyen New York hadi neyse de, dünyada metroya kavuşan üçüncü kent neden İstanbuldur? Fransız bir mühendisin yapmayı kafasına taktığı, İngilizler'in finans sağladığı, İtalyan ustabaşı emrinde her çeşit milletten Osmanlı işçisinin çalışarak ortaya çıkardığı Tünel'in ilk açıldığında birkaç hafta sadece hayvanların taşındığına (zira zamanın aklı evvel şeyhülislamı "bu zir-i zemin arabalarında insan götürülmesinin caiz olmayacağı" nı buyurmuştur) şaşırmamak mümkün müdür? Ve dehlizler... Her kentin altında yılan gibi kıvrılarak tüm kenti alttan çepeçevre kuşatan, kentteki her haneyle bağlantısı olan, kentin tarihi kadar eski dehlizler. Aşağıda neler olup biteceğini bile düşünemeden üstüne basılıp geçilen ızgaralar...

Kentin ansiklopedik anlamı: Nüfusu belli bir büyüklüğü ve yoğunluğu aşan, ekonomisi tarım dışı etkinliklerde yoğunlaşan ve kendi nüfusundan başka, etki alanı içinde yaşayanlara da hizmet sağlayan yerleşim çeşidi. Bu kısacık tanım dahi zavallı kent insanının ne büyük bir oyunla karşı karşıya olduğunu göstermiyor mu? Tarih, politika, ekonomi, sosyoloji hatta psikoloji bilimlerinin elele vererek insan hayatını hiçe sayma pahasına nasıl kent yaşamı üzerinden yükseldikleri apaçık ortada değil mi? Medeniyete adını veren kentler insanları kendisine, kendisini de uygarlığa köle yapmış. Uçar göçerlikten yerleşikliğe, ilkellikten uygarlığa, tarım ekonomisinden kapitalizme... Buralardan da kimbilir nerelere geçişi sağlayan kentler bir çeşit coğrafi yerleşimden ziyade nefes alan canlı kocaman bir canavara benziyor. İnsanları önce yutan sonra bir güzel çiğneyip dışarıya posasını atan, hiçbir çıkış yolu bırakmamak için, mistik bir güç tarafından yönetilercesine inanılmaz kurnazlıklara başvurabilen dev bir yaratık: Kent.

Ve kendi elleriyle ruhlarını kentine teslim eden insanlar nasıl tek bir vücut haline getirildiklerini bile anlayamadan, apartman boşluklarını görmeyerek, metrolarda koşuşturarak, kentin gizli dehlizlerinden habersiz sokakları arşınlayarak, tek olmayı bilemeyen benlikleriyle yaşıyorlar. Tek kişilik dünyalar yok olurken, yaşanan ortak bilinç insanın sonsuz yalnızlığını bile kentin uğultusunda eziyor.

Ve bizler ufalırken kentler hep büyüyor.



Makineleştim *2000*

MAKİNE DÜŞÜNDÜ



Saatin bulunması felsefe dünyasını derinden etkilemiştir. İnsanlar ilkel yöntemlerle belirlemeye çalıştıkları zamanı, yuvarlak bir nesneye bakıp adlandırmayı başarmışlardır. Üstelik bu nesne doğadan gelmemiştir, öz be öz insan yapımı bir makinedir. Şimdi sokak satıcılarında bile bulabildiğimiz bu özel makineler Rönesans'la birlikte insanlığın hizmetine girmeyi başardıklarında bir devrin, Sanayi Devriminin de ön habercisi oldular aslında. Makineler emek yoğun işleri kolaylaştırmayı ve verim denen şeyin artırılmasını sağlayarak bugünkü ekonominin temellerinin de atılmasına yol açtılar. Ama elbette insanoğlu makineleri sadece verimi arttırmak için kullanmadı. Tarihe damga vuran bazı makineler var -ki biz bunlara icat diyoruz- mucitlerinin dehasını yüzyılların ötesine taşıdı. 21. yüzyıl insanı olarak telefonun kablolarını bile bağlayamazken, Graham Bell sağırlara ders vererek başladığı çalışmaları sırasında, sağırlar için iletişim sistemi geliştirmeye çalışırken 1876 yılında telefonu icat etti. İnsanlık tarihi telefon gibi faydalı makinelerle dolu değil. Binlerce, olsa da olur olmasa da olur makine de insanlığın hizmetine sunulmuş durumda.

Bir makine hep kendinden beklenen işi yerine getirir (arıza durumları hariç), insanoğlu yarattığı maddeye kendinde olamayan bu özelliği kesinlikle vermek ister ki hep insana, yani yaradanına sadık kalsın. Onu yaratan Tanrının yaptığı hatayı, yani kişilik vermeyi henüz yapmadı insanoğlu. Bilimkurgu filmleri -ki yavaş yavaş hepsi gerçekleşiyor- yoldan çıkmış robotları, dünyayı geçtik evreni eline geçirmeye çalışan hırs dolu bilgisayarları konu ediniyorlar. Blade

Runner filminde Harrison Ford'u ve de tüm izleyicileri baştan çıkaran müthiş güzel, duygusal, narin kadının bir android olduğunu anladığımızda bu çok da inandırıcı gelmez hiçbirimize. Öyle ya, hangi kadın bir robottan daha az çekici olmayı kabullenebilir ya da hangi erkek bir robot tarafından bu kadar cezbedilmek ister? Aslında bilimkurgu filmlerinde makinelerin üstünlüğü kabullenilmiş gibi gözüküyor. Bu filmlerde insan sadece konuşur, diğer tüm işler bilgisayarlar tarafından yapılır.

"Bilgisayar açıl"

"Koordinatlarımızı söyle"

"Düşmanı tanımla"

"Aşağıda yaşam var mı, varsa özelliklerini söyle"



Yüzyıllar boyunca araştırma yapan, amipten taş parçasına kadar önüne gelen her şeyi incelemek zorunda kalan insan, doğal olarak artık elini kıpırdatmak istemez. O emir verir, makineler yapar. Makineler kontrol altında tutulabildiği, yaradanına itaatte kusur etmediği taktirde çok fazla insan karşı koymaz herhalde aşırı makineleşmiş bir dünyaya. Ama aklıma Adem-Havva ve elma hikayesi geliyor; elma yemek kadar masumane bir itaatsizlik yüzünden yaradanı tarafından cennetten kovulan insan, kendi yarattığı akıllı makinesi ona ihanet ederse ne yapacak acaba? İsyankar makineler başka gezegenlere atılacak ve orada kendi uygarlıklarını mı kuracaklar? Neden olmasın.

Kasparov, Deep Blue ile yaptığı oyundan sonra "Bir an onun düşündüğünü hissettim" dediğinde insanın elinde olmadan tüyleri şeytan çarpmış gibi olur elbette. "Makine düşündü"... Herhalde insanoğlunun başına çok çorap örecek bu düşünen makineler. Şimdi hepimiz bundan hem korkuyoruz, hem de merak ediyoruz ve bir an önce hayatımızı daha da kolaylaştırması gereken bu mucizeyi dört gözle bekliyoruz. Çok fazla bilimsel makale izleyen bir insan değilim ama dünyanın bir yerlerinde bir laboratuvar ortamında düşünmeye çok yakın işler yapan bir takım makinelerin gün ışığına çıkmayı

beklediklerini biliyorum. Basit Yapay Zeka (Artificial Intelligence) programları kullanılmaya başlandı bile ve bilim adamları olsun, düşünürler olsun çoktan ikiye ayrılmış durumda: Makine hissedebilir mi, yani ruhu olabilir mi?



Zamanlarının neredeyse tümünü bilgisayar karşısında her türlü işlemi yaparak geçiren farklı bir gençlik var. Aralarından durumu abartan bazıları hacker ünvanı alıyor. Bu çağdaş korsanların yaşları henüz onlu hanelerde olmakla birlikte babaları evdeki bilgisayarlarında dosyaları zor açarken, onlar dünyanın en önemli sitelerine girip istedikleri gibi oynuyorlar. NASA, FBI, Yahoo aklıma ilk gelen korsanzedeler. FBI' ın yakaladığı bir hacker sivilceler içinde küçük bir çocuk! Acaba odasında NASA' nın sitesini çökertirken annesi onun ne yaptığını zannediyordu, çok merak ediyorum.

Nietzsche "Beni ancak 2000 yılının insanları anlayabilecek" der, aslında doğru da söyler ama teknolojinin hayal gücünü zorlayan noktaya geldiği 2000'li yıllarda felsefenin söylemleri havada asılı sallanıp duran laflar gibi kafalarımızın ucunda kalıyor, gözle görüp elle tuttuğumuz gerçeklerse hayal gücümüzün bile sönük kaldığı bambaşka bir dünya ve yaşam şekli sunuyor bize. Küçük ev aletleri hayatlarımızı kolaylaştırıyor, GSM denen sektör karşı konulamaz şekilde gelişiyor ve neredeyse her türlü iletişimi yapabildiğimiz çeşit çeşit cep telefonları vücudumuzun bir parçası oluyor, bilişim şirketleri kesinlikle dünyanın en büyük ve zengin firmaları oluyor, milyonlarca insan dünyaya internet üzerinden bağlanıyor, robotlar labaratuvarlarda işe başlama gününü bekliyor, uzay mekikleri Mars'a şerefimize adım atacak aygıtlar taşıyor, yorgun kalpleri piller çalıştırıyor... Artık alışmalıyız "Makineler de düşünebilir". Ve eğer "Düşündüğümüz için varsak" makinelerin de varlıklarını ve dolayısıyla özgürlüklerini ispatlamaları an meselesi. Ya sonra? Onu da tabi zaman gösterecek. Bilimkurguda çarpıcı sonlar vardır, mesela Maymunlar Cehennemi filminin son sahnesinde Charles Heaston kumsalda yürürken kamera onu önden metal bir şeye yaklaşırken gösterir, az sonra anlarız ki bu Özgürlük Anıtının başıdır ve Maymunlar Cehennemi de Dünyadan başka bir yer değildir.

Makinelerle birlikte aslında bizler de makineleşiyoruz, hem de sanayi devriminin ilk günlerinden beri demeye gerek yok, ama makinelerin bizleşmeye başlaması bambaşka bir felsefenin, bilimin, teolojinin kısaca yaşam biçiminin ve evrenin kapılarını aralıyor. O kapıdan geçen 2000 yıllarının insanını ise bilimkurgu filmlerinin yaşamı bekliyor.

Hükmettim *1993*

KARINCALAR İKTİDARI

İlk zamanlarda insanlar bir başbuğları olduğunun pek farkında değillerdi (Başbuğun etkisi o kadar belirsizdi). Sonraları halk başbuğu sevdi ve övdü (gördüğü iyilikler için), daha sonra ondan korktu (yasaları yüzünden) ve onu hor gördü (haksızlıklarından ötürü). Kendisine dürüst davranılmadığı için, dürüst olmaktan çıktı ve güzel işlerle sonuçlanmayan güzel sözler dinleye dinleye güvenini yitirdi.

Lao Tzeu

İlkokullarda doğa bilimine dair ne öğrendik doğrusu pek hatırlayamıyorum ama çizgi filmlerden mi yoksa hayat bilgisi kitaplarından mı geliyor bilmem, uzun yıllar karıncaların mükemmel yaratıklar olduklarına inandım. Sonra La Fontaine'in meşhur fablını öğrendik hatta ezberledik: Çalışmanın erdemi, tembelliğin düşmüşlüğü. Çalışkan karıncayı ezmemeyi öğrenirken çalgıcı ağustos böceğine de "oh olsun" demeyi öğrendik. Elbette zamanla bu düşünce yerini ağustos böceğinin sanatına saygıya bıraktı ama bu durumun konumuzla pek ilgisi yok. Konumuz aslında insana hiçbir şekilde benzemeyen karıncaların grup halinde toplumsal yaşam tarzlarıyla, insanların yaşam tarzlarının arasındaki benzerlikler. Geleceği garanti altına alabilmek için çalışmak, bunu yaparken de son derece belirli iş bölümü uygulamak: Yemek bulan işçi karıncalar, larvalara bakan erkek karıncalar, grubu koruyan asker karıncalar ve tabi üremeyi yani sürekliliği sağlayan anakarınca. Her ne kadar bu grup hiyerarşisini insan topluluklarına uyarlamak mümkünse de, insanların grup halinde yaşamaları ile karıncaların ki arasında hem dehşet verici benzerlikler

hem de kesin ayrılıklar var. Bazı karınca çeşitleri üzerinde yapılan incelemeler paylaşmanın, ama adil paylaşmanın, bu tür için ne kadar önemli olduğunu gösteriyor. Bu paylaşım özellikle yiyecek ve içecek konusunda önemli. Tek bir karıncanın midesinde biriktirdiği su ile tüm koloniyi beslediği ortaya çıkarılmış. Daha da garibi neredeyse tüm karıncaların aynı tokluk seviyesinde yaşamaları, çünkü tok açı besliyor. Gel de karıncaları kıskanma! Karıncaların başka bir özelliği ise hiçbir bireyin -tüm üremeden sorumlu anakarıncanın bile- koloninin bütünü için plan yapmaması. Yani görevi ne olursa olsun, ne kadar önemli olursa olsun karıncalarda lider olmadığı gibi, düzen koyucu da yok. Karıncalar en iyi ne yapabileceklerini keşfettikleri anda o işi yapmaya başlıyorlar zaten ve bu nedenle lidere gerek duymadan organize ve düzenli olarak yaşamayı milyonlarca yıldır başarıyorlar. Önemli olan karıncanın karnının tok olması!

Karıncalardaki bu kıskanılası düzen ve lidersizlik durumu, insan gruplarına gelince yerini karmaşaya bırakır. Nasıl bırakmasın ki? Ne de olsa insan düşünebilen bir varlık, karşı koyabilen, isyan edebilen, daha fazlasını isteyebilen bir varlık. Karıncaların beyni 250 bin sinir hücresinden oluşurken bu sayı insanlarda 10 milyara ulaşıyor!

Doğada grup halinde yaşayan çoğu tür için lider kavramı geçerlidir. Birbirine kesinlikle benzemeyen binlerce çeşit hayvanın belki de tek ortak yanları bir lidere ihtiyaç duymaları. Çok vahşi bir ortamda yaşanmadığı yani kaba kuvvete fena halde ihtiyaç duyulmadığı sürece liderlik, sürekliliği sağlayabilende toplanır (kraliçe arı veya anakarınca). Bunlar da genelde börtü böcek gruplarıdır. Daha vahşi şartlarda yaşayan gruplarda ise fiziksel üstünlüğü ele alan lider olur. İnsanlık tarihinin de başlarında bir yerlerde anatanrıçanın doğal liderliği köle-işçi erkekler tarafından gayet olağan görülürken kuvvete dayalı bir devrimle erkeğin iktidarı ele geçirmesi bir feminizm masalı mı yoksa tarihi bir geçek mi diye kafamızı çok yormaya gerek yok; bir zamanlar ne olursa olsun sonuçta gelinen yer ortada! Doğa kanunları çerçevesinde doğurganlık özelliğine sahip olmak liderlik için yeterli değil!

Her şeyiyle hayvanlar aleminden ayrılan insanoğlu için elbette liderlik ve iktidar mücadelesi de son derece karmaşık olacaktır. İş

insan gruplarına gelince ne karıncalarda ne de başka bir hayvan çeşidinde görülmesi mümkün olmayan entrikalar gündeme gelir. Fatih Sultan Mehmet'in kanunlarında iktidarı tek elde tutmak uğruna kardeşlerin öldürülmesi dahi reva görülür, böylece hem "çok sesliliğin" getirebileceği sorunlar ortadan kalkar hem de Fetret Devri* gibi bir dönemin tekrarlanması engellenir. Geliştiği söylenen medeniyetin baştacı demokrasi ise iktidarı önce halka bırakır gibi yapar ama sonra masum bir numarayla ister istemez yine tek bir liderin eline geçmesine izin verir. Artık liderin seçilmiş olması veya babadan devir teslim almasının pek önemi kalmıyor, önemli olan insanların bir arada yaşayabilmek için bir kişinin iktidarına yani bir lidere ihtiyaç duymaları.

Thomas Hobbes insanın doğal durumunda bencil olduğunu ve içgüdüsel olarak hep kendi istediğini yapmaya eğilimli olduğunu söyler. Ancak aynı doğal durumda bireylerin istek, hak ve çıkarlarının çelişeceği açıktır. Zira herkes kendi hakkı için başkalarının haklarını çiğnemeyi mubah görecektir. Bu ise herkesin herkese karşı sürekli bir savaş halinde olmasıdır. İşte burada Hobbes'ın görüşleri ilginçleşiyor. Diyor ki: böyle bir durumda kimin haklı olup kimin haksız olduğu tartışılamaz. Bir başka deyişle doğal bir durumda doğru ve yanlış, haklı ve haksız gibi kavramların anlamı yoktur. Hobbes gücün ortak olduğu her yerde bunun böyle olduğunu ve buralarda ne yasa ne de haktan bahsedilemeyeceğini söylüyor. Ama bir yandan da insan ancak toplum içinde yaşamını devam ettirebilmektedir. Ama bu başkalarıyla birlikte yaşamanın getirdiği sürekli savaş durumu insanı korkutur zira yaşamını devamlı tehdit eder. İşte bu tehlike ve onun doğurduğu korku, insanı en mantıklı çözümü seçmeye iter ki bu barışdır ve bu barışın sağlanması ancak insanın doğal haklarından vazgeçerek onları bir lidere devretmesi ve bunun karşılığında da korunma beklemesiyle oluşacaktır. İşte insan ancak bu anlaşma (hakların karşılıklı olarak devredilmesi) sayesinde toplum oluşturacak ve barış içinde yaşamını sürdürebilecektir. Machievelli'ye göre de doğa insanları her şeyi elde etme susuzluğu ve her şeye ulaşma güçsüzlüğü ile yaratmıştır. Bu yüzden insan gruplarında karmaşa daima muhtemeldir. Bunu önlemenin tek yolu ise birilerinin güç kullanmasıdır. Ve iktidara sonsuz güç veren meşhur sözünü söyler "Amaca ulaşmak için her yol mubahtır". Hobbes'a kanının son damlasına kadar karşı

çıkan Rousseau öncelikle insanın "insan gibi" olabilmesi için doğa içinde eğitimi savunur. Ama iş bu insanların birlikte yaşamalarına gelince Rousseau da hiç istememekle birlikte Hobbes'dan esinlenmiştir. Sonuçta Rousseau'nun Toplum Sözleşmesi ile Hobbes'un Anlaşması arasındaki tek fark iktidarların adının değişmesidir aslında. İnsanları eşit görmek, özgür bırakmak iyi de bir araya geldiklerinde çıkan karmaşayı çözmenin tek yolu da birilerine liderliği bırakmak gibi gözüküyor.

Bu görüşler daha da çoğalabilir, her düşünür, her siyaset tarihçisi veya her sosyolog bir başka görüş öne sürebilir ama sonuçta ortada olan ister 10 kişilik grup olsun ister 10 milyonluk toplum, insanların lidere ihtiyaç duyması. Nedense birlikte yaşamak hem zaruridir hem de katlanılmaz bir ağırlıktır ve her an çıkabilecek muhtemel bir anlaşmazlık veya karmaşaya karşı bir kişinin iktidarı gereklidir. En ufak grup ailede bile eşit katılım sağlamaya imkan yok ve bu az sayıda, üstelik de duygusal bağlarla birbirine sıkı sıkı bağlanmış insan grupları dahi bir lidere nedense ihtiyaç duyuyorlar. Bakınız T.C. Medeni Kanunu ne diyor: Ailenin reisi erkektir**. Mutlaka bir lider! Her toplumun hatta her grubun ihtiyaçlarına göre ortaya çıkardığı bir kişinin olması, liderlerin her yönleriyle araştırılmasını cazip hale getirmişse de ortaya elle tutulur kesin özellikler çıkarılamamıştır. Çocuklardan oluşmuş üç gruba yapmaları için bir iş verilmiş. Bir gruba otoriter, bir diğerine demokratik, son gruba ise hiçbir işe karışmayan serbest bir lider verilmiş. Gönül isterdi ki en çok işi yapan, en iyi anlaşan grup serbest liderli grup olsun ama maalesef sonuçta en çok işi otoriter grubun, en kaliteli ve iyi işi de demokratik grubun yaptığı ortaya çıkmış. Serbest gruptakiler ise hiçbir şeyden memnun kalmadıkları gibi ortaya doğru dürüst bir iş de çıkartmamışlar...

Özgür iradeye olan inancımız bu araştırma sonucunu ciddiye almamıza engel olmaya çalışsa da insanların birlikte yaşamalarının zorluğuna ve bir iktidarın varlığının kendiliğinden ortaya çıkmasına sırt çeviremeyiz. Belki karınca kadar beynimiz olsa lidersiz ve eşit bir toplumda, karnımız tok yaşayabilirdik. Ama maalesef oldukça gelişmiş bir beynimiz var ve fazla akıl esaret getiriyor galiba...

* Fetret Devri; Fasıla-i Saltanat olarak da bilinen, Osmanlı Devletinde 1402-1413 arasında yaşanan şehzade kavgaları ve iktidar boşluğu dönemi.

** 2002 yılında Medeni Kanunda yapılan değişiklik ile bu ibare tarihe karışmış durumda.

Şiddetim 1994

CHE'NİN ELLERİ

Nerede o general? Suçsuz kanına batmamış eller, önümüzde gidecek sancağı taşımaya layıktır ancak, nerede o eller?

Robespierre



Şiddeti içinde barındırır doğa. İlk emir hayatta kalmaktır. Tek çare mücadele vermektir. Üremek, yemek toplamak, barınmak, korunmak bilinçsiz bir mücadelenin mütevazi halkalarıdır. Oysa hayatta kalma mücadelesi şiddeti hatta zulmü de içerir. Hakkınızı korumanızın yolu şiddetten geçebilir ve bu normal karşılanabilir zira şiddet doğada meşrulaştırılmıştır. Vahşi doğada türler arası veya türler içi, alabildiğine doğa kanunlarına göre sergilenen şiddet, sosyalleşmiş insan türünde toplumsal kanunlara uygun olarak işler (ceza kanunu hayati tehlike söz konusu olduğunda şiddet kullanılmasını, uygulanacak cezada indirim yaparak onaylar). Güzel gözlü narin ceylanı boynundan yakalayıp parçalayan aslanla, elektirkli sandalyede idam infaz eden insan arasında ince bir ayrım var: İçgüdüsel hayatta kalma eylemine karşı sistematik ve bilinçli bir eylem. Yine de doğadaki şiddet kanunlarına uyum sağlayabilmiş türlerin doğal elemeden geçtiğini ve neslin devam edebildiğini söylemek durumundayız. Çok masum bir dünyada yaşamadığımız apaçık bir gerçek... Ancak hayvanların hayatta kalmak için gösterdikleri vahşet haklı bulunabilirken, insanın uyguladığı vahşeti haklı çıkarmak zorlaşıyor.



Hak mücadelesi sınırları kolayca çizilebilir veya basitçe çözülebilir olsaydı belki dünya çok daha yaşanası bir yer olurdu. Ancak kıllanan adam misali her kişi, her topluluk, her millet kendisine göre doğru bir sebepten kıllanmaya başladığında, kim haklı kim haksız sorgulamasının altından hangi kurum kalkabilir? Hakların nerede başlayıp nerede bittiğini çizmeye çalışan yasalar mı yoksa onları uygulatmaya çalışan güçler mi?

İnsanlık olarak dibine kadar battığımız şiddetten kurtulabilmenin yolu yok gibi. Ne tarihin her tarafını kuşatan, ne de günlük yaşantımızı fetheden şiddet bize çıkış kapısı bırakmıyor. Sakın "Bende yok" diyerek kişisel tarihlerinize kör bakmayın. Hepimiz içindeyiz bu oyunun. İnsanların idam edildiği, çocukların silahların gölgesinde büyüdüğü, ırkların anlamsızca birbirlerini katlettiği bir dünyada soluk alıyoruz. Neden? Ne uğruna yaşanıyor bunca acıya bulaşmış şiddet?

Şiddetin kaynağını bulmaya yönelik olarak yapılan araştırmalardan birinin sonuçları -kesinlikle ispatlanmış olmamakla birlikte- oldukça ilginçtir. Erkek fare yalnız yetiştirildiğinde, gördüğü başka bir erkek fareye saldırır. Ancak eğer erken dönemde hadım edilmişse (beyni olgunlaşmadan önce) yalnız büyümüş olsa bile başka bir erkek fareye saldırmaz. Şiddeti yok etmenin yolunun erkekleri erken yaşta hadım etmekten geçtiğini düşünmek biraz hafif kalmaz mı? Androjenik hormonlarının fazla salgılanmaları insanların asırlardır birbirlerine uyguladıkları şiddet yüzünden inanılmaz acılar çekmelerini açıklamaya yeterli olamaz. Sevimli Ninjaların garip aletlerle birbirlerine saldırmaktan başka bir şey yapmadıkları, roboteklerin her önlerine çıkanı yokettikleri, He-Man'in kuvveti yokken doğru dürüst hiçbir şey yapamadığı çizgi filmlerle büyüyen çocukları hadım etseniz ne farkeder ki? Bizler bizden öncekilerden ne aldık ve bizden sonrakilere ne veriyoruz ki şiddetsiz bir dünyanın hayalini kuruyoruz.

Che öldürüldükten sonra elleri kesilip Castro'ya gönderilmiş. Şiddet doğada asla bu kadar vahşi olamaz. İşte bu yüzden, hiçkimsenin karşısındakinin haklarına inanmadığı bir ortamda, şiddetin içinde yuvarlanıyoruz. Doğanın çaresiz hastalığı şiddet bilinçaltımıza yapışıp yaşantılarımızı eziyor. Ve bizler ne yapıyoruz? Şiddete şiddetle cevap veriyoruz.

Eli kana bulaşmamış hiçbir şey yokken dünyada, asla kardeş olamayacağız...



Parçam *1997*

HANGİSİNİN PARÇASIYIM?

Hiçbir şeyin parçası olmak istemiyorum.

Tüm uzantılarımdan kurtulmak

ve sadece kendim olmak istiyorum.

Tek başına bir varlık,

ne öncesi, ne de ötesi....

Uzun zaman sonra yine hüzünler adasındayım, çocukluğumu, gençliğimi geçirdiğim benim çorak adam. Bir yere gerçekten ait olup, yine de kendimi özgür hissedebildiğim yegane yer, benim adam, hüzünler durağım, özgürlüğün kuşlardan insanlara geçtiği yer. Büyük şehrin her gün biraz daha yıprattığı ve usandırdığı ruhum ve bedenimin bu çirkin kurtlar sofrasının bir parçası olamadığını şimdi, bunca yıl sonra daha iyi anlayabiliyorum. Adam, denizin ortasında, çıplak kayalık tepeleriyle öyle sakin, kendi halinde ve mağrur ki hemen alıveriyor beni büyüsü içine. Parçası olmayı kesinlikle reddettiğim büyük ve güzel şehrimi düşünüyorum, ıstıraplı karmaşası çok uzaklarda şimdi. Oysa basit bir şeyin parçası olabilmek ne kadar kolay...

Bir yere ait olmak, orada kök salmak ve bir ağaç gibi kıpırdayamadan bir hayat sürmek özgürlüğüne düşkün veya arayışı seven ya da sadece maceraperest insanlar için ürkütücüdür. Küçük bir Ege kasabasında yaşlı bir Yörük kadına kaç senedir göç ettiklerini sordum; yirmi yirmibeş yıldır aynı yerdelermiş. Neden diye sorduğumda ise "Eh, yorulduk artık, çoluk çocuk zor oluyor" dedi.

Yüzyıllardır göçebe yaşayan bir topluluk bile gün gelip yer değiştirmekten yoruluyorsa, insanoğlunun sabitleşme güdüsü var demektir diye düşünüyorum. İnsan ve gezginlik tatlı bir rüya, bir bütünün içinde sabitleşmek kaçınılmaz oluyor. Sonuçta ben de sevgili adamda değil tükendiğimi bile bile metropolümde yaşayabiliyorum. Çünkü sindirsem de sindiremesem de bal gibi biliyorum ki onun parçasıyım.

Jean Jaques Rousseau herkesin aslında iyi olduğunu, ancak doğadan kopan ve toplum içinde yaşamaya zorlanan insanın kötüleştiğini, oysa doğada yalnız yaşayacak bir insanın kötülükten arınacağını savunur. İyi-kötü kavramının toplumun bir parçası olduğunu ve toplum olmazsa bu ve benzeri kavramların zaten olmayacağını düşünmez. Durum böyle ise parça mı bütünü bütün mü parçayı belirler sorusunun cevabı ortaya açıkca çıkıyor: Bütün parçayı belirliyor. Parçacıklar ne kadar özel veya tek olduklarını zannetseler bile bütünü tamamlamaktan öteye gidemiyorlar. Sonuçta her parçacığın amacı bütüne eklenebilmek, zira hiç bir parça tek başına bütün olmaya kafi değil.

Bir şeye ait olmak özgürlüğüne düşkün insanı korkutur; oysa bütünden ayrı yaşayamadığını kolayca kabullenen insan için özgürlük diye bir sorun zaten yoktur. Tarikatlara katılan insanlar parça bütün denkleminin belki de en etkileyici örnekleri. Bir toplumun sıradan -yüzbinlerce- parçasından birisiyseniz, bütünün sizsiz de rahatça varolabileceğini bilmek ürkütür hatta küçük düşürür insanı. Örneğin bilmemne tarikatına girebilmek için yılın sekiz ayını oruç tutarak geçirmek zorundaysanız, eminim parçası olacağınız tarikatın üye sayısı ancak yüzlerle ifade edilebilir zira böylesi bir işkenceye kaç kişi maruz kalmayı ister ki? Böylece sekiz ay oruç tutan kişi saçma bir bütünün nadide bir parçası olarak kendisini hem gerçekten bir şeye ait (ortada alın teri var) hem de vazgeçilmez bir parça olarak görür. Adını unuttuğum bir tarikat tüm üyeleriyle birlikte uzay gemisine binerek sefil dünyamızı terketti. Ama ölü bedenlerinin yanı sıra beraberlerinde götürmek için hazırladıkları çantaları da halen bizlerle birlikte dünyamızda bulunmakta. Yine de, her halde mutlu, en azından umutlu öldüler tarikat üyeleri. Hem de bütün halinde...

Küçükken gördüğüm ve etkisinden uzun bir süre kurtulamadığım bir rüyamı hatırlıyorum. Rüyamda ben bir cenindim. Vücudum cenin ama kafam o zamanki yaşımda olduğu kadar gelişmişti. Etrafımda benim gibi bir sürü yaratık vardı ve yapışkan bir sıvının içinde ordan oraya savrulup duruyorduk. Sanki yapışacak bir şey arıyorduk. Güya biz bölünerek üreyen canlılardık. Yani bir taneden bir parça çıkıyordu ve eğer ait olduğumuz ana parçayı bulamazsak yok oluyorduk, bu yüzden de yok olmamak için panik içinde O'nu arıyorduk. Kabusa benzeyen bu rüyadan sonra uzun bir süre anne ve babama paranoyak gözlerle baktığımı hatırlıyorum: Acaba ben hangisinin parçasıydım, hangisine yapışmalıydım?

İnsanın tek başına var olamayacağını kabullenmesi zordur ama daha da zor olan ait olduğu bütünü kabullenebilmesidir. Var olmanın belki de tüm sıkıntıları parçacık olmayı öğrenmenin sancılarıdır. İnsanın özgürlüğe atacağı ilk adımın bir bütünün parçası olmaktan geçtiğine eminim artık. Bu toplumun bir parçası olduğunu toplumun sadece bensiz (benim yerime başkasını koyarak) varolabileceğini ama benim ben olabilmem için mutlaka bütüne ihtiyacım olduğunu kabulleniyorum. Kabullenmek gerçekçi bir özgürlüğün, bütünü reddetmekse sahte bir özgürlük hissinin kapısını açıyor. Gerçeğin sadece yaşanan olduğunu bildiğimde ve ötesine geçip Kaf Dağının ardındaki gerçeğe ulaşmaya çalışmadıkça her şeyi daha basit görmeye başlayabiliyorum.

Ben Evrenin parçasıyım,

Ben Hayatımın parçasıyım

Ben Babamın parçasıyım

Ben bir parçayım

Bir bütünün olsa da olur olmasa da olur parçası...

Karmaşam *1994*

BİR KELEBEĞİN KANAT ÇIRPIŞINDAN NE ÇIKAR!



Tüm bu düzen içi düzensizliklerin sebebini düşündüm. Bir şeyler oldu ve ben doğdum. Annemin sütü ile büyüdüm. Bol bol ağladım. Her ağlamamda annem ya süt verdi ya kucağına aldı. Ağlama nedenim ne olursa olsun çoğunda sustum. Bir yaş geldi "Hadi" dediler "Okula gidiyorsun". Aynı kadere mahkum bir sürü insan evladıyla başladım tahta sıralarda oturmaya. Sebebi ne olursa olsun, okudum. Hem de yıllarca. Baş kaldırdım hayatımın durmadan akıp gitmesine. Oysa daha neler vardı isyan edilecek. Nice isyanları geçiştirdim haykırmaya korkan yüreğimde. Sesimi çıkarmadım ve gizlice göz yaşı döktüm isyan edemeyişime. Sebebini bilsem neye yarar ki? En iyisi hiç düşünmemek dedim, hatta tüm duyulardan uzak bir yaşam sürmek istedim. Kör olmak sefaleti görmemek için, sağır olmak haykırışları duymamak için ve nihayet dilsiz olmak isyan edememek için. Sebebini bilemiyorum ama yaşıyorum işte. Kafamda milyonlarca hücreye sıkışmış düşüncelerim, yüreğimde acılarım, bedenimde kahırlarım, bunca düzen içi düzensizlikleri yaşıyorum, sebebini bilemeden.



Arkamda kısa tarihim, önümde istatistiklere göre uzun geleceğim, sebepsiz yere düşüyorum yaşamın çatallı yollarına. Sonumu bilemeden çizmeye çalışıyorum yolumu. Hiçbir matematik teorisi, hiçbir fizik kuralı yardım etmiyor bana yönümü bulmamda. Uyumak ve rüyalarımdaki karmaşada uyanmak istiyorum. Rüyalardaki o anlamsız



geçişlerde yaşamak istiyorum. Sebebini bilemiyorum ama insanca korkuyorum rüyalardaki tahmin edilemezlikden. Oysa sebebini bilemeden onca şeyin, bu düzende de sıkışıp kalmadım mı. "Ne ekersen onu biçersin" türünden ata sözlerini niye ezberletirler küçükken? Belki de korkutmamak içindir hayatın henüz başındaki bir insanı. Ama zaman tüm hışmıyla çullanınca üstümüze ve ekilen biçilemeyince, "Bir şey ekersin ama ne biçersin bilinmez" oluyor atasözünün yeni söylenişi. Sebebini bilemiyorum ama yine de hep bir sebep buluyorum hayatımın her kıvrımı için. Sanki nedeni olmayınca anlamsız olacaklarmış gibi doğmam, büyümem, gelişmem, kısacası yaşamım. Hatta ölmemin bile bir nedeni olacak -ne anlamı varsa. Doktorlar kalp kifayetsizliği diyecekler belki ölmemin nedeni olarak. Ama kimse aşırı dozda mutsuzluk demeyecek çünkü mutsuzluktan kimse ölmez tıp literatürüne göre. Büyük düşünen düşünürler sebep-sonuç ilişkisiyle açıklamaya çalışmışlar dünyanın düzen içi düzensizliğini. Çok basit; elma ağaçtan yere doğru düşer çünkü yer çekimi vardır. Hatta koskoca Ay bile bu çekim gücü yüzünden takılıp kalmıştır dünyanın çevresine ve döner durur asırlardır. Belki de Ay Dede gönlünü kaptırmıştı Tabiat



Ana'ya ve yıllardır ona kur yapar etrafında dönerek. Hatta bazen Tabiat Ana'nın gönlünü öyle bir kabartır ki Ay Dede, dalgalanır durur Tabiat Ana'nın gönlü de biz med-cezir deriz buna. Hiç anlamayız Tabiat Ana'nın halinden ve fizik kanunlarını sebep sayarız. Ne güzel hayal dünyam ve hayallerimde kendi sebeplerim. Sıcak ve yalın. Oysa gerçek dediğimiz kaos, sebebi bilinmeyen ve asla da bilinemeyecek olandır.

Kaos teorisi doğrusal olmayan şeylerin sebebinin asla bilinemeyeceğini söyler. Brezilya'da bir kelebeğin kanat çırpışı ertesi gün Teksas'da bir yerde fırtınaya sebep olabilir. Ama hiç kimse fırtınanın gerçek sebebini bilemez...



Yayıldım *1996*

MAYMUNLAR CEHENNEMİ

ALİ RIZA, yavaş yavaş kendini kaybederek. - Salgın gitgide şiddetini arttırıyor, benim kapımı da zorlamağa başlıyor, karşı koymak mı? Ne ile? Leyla ile Necla biz de yaşamak istiyoruz diye başkaldırıyorlar. Biz ne hakla bu cehenneme kapatılıyoruz?.. Cehennem bizim evin adı, çocuklarım artık benim çocuklarım değiller, arasıra derdimi anlatmağa uğraştığım zaman söyleyeceklerimi daha evvelden kabul etmemeye karar vermiş gibi başlarını yana bükerek bir dinleyişleri var ki, sözümü yarıda bırakıyor, ne kadar bağırsam, sesimi duyurmağa imkân yok, nasıl anlatmalı kızlarıma içimden ne kadar darılıyorsam o kadar yanarak seviyorum, annen melek gibi kadın, fakat o da onların tarafına geçti. Kim var şimdi böyle olmayan diyor kızlarına, ne hazırladın, başka türlü nasıl koca bulacaklar, bu onların ekmeği diyor, başka hangi çaremiz var, evime bir akın başlıyor, evvela köşeye bucağa kaçıyorum, fakat sonradan düşünüyorum ki, buna da hakkım yok, kızlarımızı alacak adamları hiç olmazsa gözümle görmeliyim, gündüzün fenerle sokakta adam arayan Diyojen gibi, ben de danslı bu gece toplantılarında kızlarıma koca aramağa mecburum, fakat hangisine emniyet edebilirim yarabbi? Çocuklarımın etrafında şüpheli gölgeler dolaşıyor, bu sefer artık olacak diyorum, fakat gölgeler kayboluyor, yerine yenileri beliriyor.

Yaprak Dökümü, Reşat Nuri Güntekin



İnsanoğlu yalnız hareket etmeyi sevmez. Yalnız kalmayı, yalnız yaşamayı, toplumdan dışlanmayı, ayrı-gayrı kalmayı sevmez. Elbette herkesin kişiliğine uygun olarak sivrildiği, toplumdan ayrıldığı durumlar vardır ama o zaman da kendisine uygun küçük bir topluluk mutlaka bulur ve bu grubun normlarına uyar. Yalnız yaşayamayan insan, toplum olmak ve en temel özelliği bencilliğine aykırı olarak paylaşmak zorundadır. Paylaşmanın her zaman müspet şeyler olmadığını, istem dışı olarak paylaşmak zorunda bırakıldığımız birçok arzulanmayacak şey

olduğunu da unutmamalıyız. Eğer topluluksak ve paylaşıyorsak, sebebi yalnızlık karşısında çaresizliğimizdir. Ve bu yüzden toplum içindeki paylaşım, iki aşığın bir sevgiyi paylaşmalarındaki saf ve temiz anlamından çok uzakta, yayılan, insandan insana geçen illet bir mikrop gibidir.

Salgın sirayettir. İnsandan insana, toplumdan topluma sızar, yayılır, kavurur, yapışır kalır.

Mini etek salgını varken uzun etek giyilmez. 80 sonrasında orta-üst sınıf Türk kadını saçını Ajda'ya göre belirler; Ajda'nın Olivia-Newton John'u taklit ettiği televizyonda klip seyretme salgını henüz başlamadığından çok sonraları keşfedilebilir. Moda gibi kitleleri tekleştirmeye yönelik salgınlar yüzbinlerce insanın ekmek yediği endüstriler oluşturur ve kapitalizm bu sektörler üzerinden yülselmesini devam ettirebilir. Bilgisayar oyunları ilk çıktıklarında pahalı oyuncaklardı. Derken sokaklarda satılmaya başlayan Nintendo ve türevleri insanların kitleler halinde tetris hastalığına yakalanmasına neden oldu. Sokaktaki adam, okuldaki çocuk, işyerindeki memur, kutucukları boşluk bırakmadan birbirine geçirmenin peşinden uzun bir süre sürüklendiler. Sonuçta bazıları çok para kazandı, bazılarının gözü bozuldu, bazıları işlerinden oldu...ve salgın bitti. Ama yerini yeni ve çok daha etkili bir salgına bırakarak bitti: Bilgisayarlar.

Ve bu kısır döngü devam eder durur. Kapitalist sistem ayakta kalabilmek için yeni salgın furyaları yaratmak zorunda ve bu yüce görev için seçkin beyinler bir araya gelip, düşünüyorlar, keşfediyorlar, yaratıyorlar... Her bir salgın yeni açılımlarla birlikte yeni tüketim ve talep alanları yaratmalı ki bunlar da üretimi ve arzı artırabilsinler. Sistemin elinde oyuncağa dönen topluluk üyeleri, kısaca tüketiciler yani bizler de birbirimize yaydığımız yeni tüketim araçları ve alışkanlıklar ile sistemi ayakta tutuyoruz.

Ben 80 sonrası kuşağın tipik bir hızlı tüketmeye ve sömürülmeye alışmış insanı olarak -her ne kadar durumun kimi zaman komik, kimi zaman acıklı sosyal uzantılarını görebilsem de- bu tip salgınları fazlasıyla normal karşılıyorum. Annem televizyon salgınını yaşadıysa ben de bilgisayar salgınını yaşadım. Beş yaşındaki çocuklardan tutun, yaşını başını almış insanlara kadar evlere, işyerlerine, okullara aynı

anda sızmayı ve herkesi klavye ile küçük ekranı arasına bağlamayı başarmış bir salgındır bilgisayar. Artık bilgisayarda besteler yapılıyor, filmler çekiliyor, orjinal bir tabloyu görmek için Avrupa'nın meşhur müzelerine gitmeye de gerek kalmadı zira onlar da bilgisayarda! "Bilgisayar galiba insanlığı öldürüyor" gibilerinden cılız sesler yükselse de bilgisayar salgını çoktan her yeri sarmış durumda.

Eski zamanlarda salgın denince akla gelen en kötü şey başta veba olmak üzere insan sağlığına zarar veren bulaşıcı hastalıklardı. İtiraf etmeliyiz ki bir hastalığın kötülük derecesi ne kadar bulaşıcı olduğuyla da ilgilidir. Örneğin çaresi hâlâ tam olarak bulunamayan kanser bile asla AIDS'in ulaştığı kötü şöhrete ulaşamadı zira tüm ölümcüllüğüne rağmen bulaşıcı değildir. Oysa ne olduğu, nereden, ne zaman ve nasıl türediği sayısız filme, kitaba, araştırmaya ve tanrıların gazabından tutun CIA komplosuna kadar binlerce spekülasyona malzeme olmasına rağmen, hala kesinlik kazanamayan AIDS, insanlık tarihinin en korkunç salgını olarak 20. yüzyılın son çeyreğine kara bir kabus gibi çöktü. Her salgın gibi o da peşinden araştırmaları, bilimsel gelişmeleri, ulusal ve uluslararası örgütlenmeleri, kuruluşları ve birçok sanat eserini yani ciddi bir sektörü getirdi ve tabi gözyaşını da. Tıpkı veba gibi, tıpkı verem gibi...

İnsanoğlu salgınlara alışmış olmanın verdiği pişkinlikle soğukkanlılığını koruyor. Oysa sirayet sıradan günlük hayatları ezmeye devam ediyor. Dört bir tarafı her türden salgınlarla sarılmış insanoğlu elinde tetrisi, gözleri televizyondaki videokliplerde, kulağında hit tınılar, kafasında küçük kişisel sıkıntıları, ayağında 501 kesim kotu, üstünde desenli gömleği, son moda kesilmiş saçlarıyla maymun olmuş geleceği bekliyor. Salgınlar birbirini kovalarken o sadece zamana ayak uydurmaya çalışıyor.

Ama kimse aşk salgınından kavrulmayı, tutku sirayetinde yok olmayı, ölüm yerine sonsuzluğu verecek bulaşıcı virüsü beklemiyor. Çünkü onlar sadece fantastik filmlerde, gerçeküstü romanlarda hayat bulabiliyor. Bu dünyanın gerçek salgınları sadece maymun ediyor.



Dengem *2000*

DENGE KARAR NOKTASIDIR

Kendini merkezde tutmayı beceremeyen insan, başkaları içinde çözülmeye başlar. Aslında bu kendinden uzaklaşmaktan çok kendine doğru bir uzaklaşma olarak da adlandırılabilir. Yabancılaşma, davranışla grup içi davranışın reddiyle ve bu reddin sonuçlarıyla ilgilidir. Dengesizlikten, yabancılaşmış davranışın bu sonuç deneyimini anlayabiliriz. Dengesizleşme, kişinin kendisinin ya da gruptaki diğer insanların davranışlarına yabancı bir sürece kapılma duygusudur. Bu evrensel bir yanılsamanın deneysel yan ürünüdür*.

Yaşamak, hele ki insanca yaşamak istiyorsak ayakta durmalıyız. İnsanın ayakta durabilmesi için öncelikle dengesini koruması gerekir. Fizyolojik olarak denge mekanizması göz, iç kulak, serebellum ve derin duyular sayesinde gerçekleşir. Tam dört ayrı mekanizma sırf dengemiz için seferberdir, birinin yokluğunda diğerlerinin görevi hassaslaşsa da, denge sağlanabilir. İki ayağının üstünde durmayı başaran insan, önce doğal çevresiyle dengesini kurmak zorundadır. Sıcaklığa göre örtünme, bitki örtüsü veya avlanma şartlarına göre beslenme gibi. Doğayla denge kurulduğunda sıra içinde yaşadığı toplumla dengeyi kurmaya gelmiştir. Malumunuz insan sosyal bir hayvandır ve kimse tanrısıyla başbaşa yaşayamaz (bilemediğim istisnalar da kaideyi bozmaz). En son olarak, sanki tüm bunlar yetmezmiş gibi bir de insanın iç dengesini kurması ve koruması gerekmektedir. Biyolojik dengesizlikler çeşitli fizyolojik hatta ruhsal hastalıklara neden olur. Mesela tiroid fazla çalıştığında kişide manik

belirtiler görülebilir, hipotiroid birisi ise melankolik eğilimler gösterebilir, kolesterolün yüksek olması kişiyi depresif yapabileceği gibi ani düşüşü de ajitasyona sebep olabilir. Kısaca diyebiliriz ki iç dengemizin yanında beden dengemizi korumak da ayakta kalabilmemiz için şarttır üstelik bunlar yapısal olarak birbirlerinden farklı olmakla birlikte dengemiz üzerinde etkileri benzerdir.

Akli dengesizlik nedir? Çok bilindik ve basit tanımını yaparsak psikopatoloji içsel güçler arasında veya bunlarla çevre arasında bir dengesizlik ya da çatışma durumudur. Nasıl ki en rahatsız kişilerin bile sağlıklı anları olabilirse, aramızdaki sağlıklı kişiler de zaman zaman patolojik davranışlar gösterebilirler. Ruh sağlığı, en geniş anlamıyla, kişinin zihinsel güçlerinin kendi aralarında ve bu güçlerle çevre arasında bir denge durumudur. Başka bir deyişle ruhi denge optimum uyum halidir diyor Edwin R. Wallace. Çevre ile uyumlu olduğumuz oranda sağlıklı kabul ediliyoruz. Her psikolojik rahatsızlığı olan insan hem iç hem de dış dengesini kaybetmiş değildir. Dış dünyaya karşı son derece dengesiz hareketlerde bulunan ancak iç dengesi ile sorunu olmayan hastalar da vardır. Onların sorunu sadece uyum sağlayamamak; yani kabaca dış dünyaya ayak uyduramamaktır. Bunu düşündüğümüzde aslında kafamızda dünyanın en dürüst insanlarının canlanması gerekmektedir: Kendi içlerinde dengeli ancak dış dünyaya uyum sağlayamayan yani aptal savunma mekanizmalarının, boyalı maskelerin, ikircil oyunların arkasına saklanamayan insanlar. Ve medeni toplumlarda onlara ruh hastası, dengesiz veya deli denmektedir. Farkındalığın üst sınırlarında gezen insanlar için toplum önünde veya arkasında delirmemek ve hassas dengeleri korumak gerçekten zordur ve zeka gerektirir.

Bilindiği gibi içsel dengemiz üç yapının üstüne oturmaktadır. İd, ego, superego. Freud'un psikanaliz teorisinin yapıtaşlarından olan Buzdağı Teorisine (Iceberg theory) göre, suyun altında kalan en büyük kısım id, yani bilinçaltı dinamikler tarafından oluşturulmaktadır. Sonra egomuz yani ben'imiz gelir. Superego yani ideal insanımız ise diğerlerine göre en küçük alanı kaplamaktadır. Ancak boyutları ve ağırlıkları ne olursa olsun önemli olan şey tinsel dengemizi koruyabilmemizdir. Bunun her zaman mümkün olamadığını bilmeliyiz,

en sağlıklı gözüken insanlar bile çatışmalarla mücadele eder. Freud'e göre kültürle biyoloji arasında ateşkes durumu olduğunda denge; savaş durumu olduğunda çatışma oluşur. Çatışmalarımız ağırlaşır veya sıklaşırsa veya bunlarla başa çıkma yöntemlerimiz uyumsuzsa yani toplumca onaylanmıyorsa, ruh hastalıkları etiketlerinden biri bize de yapıştırılabilir. İç dengemizde veya dış dünyayla kurduğumuz dengemizde ortaya çıkan çatışma durumları bizi dengeyi tekrar kurma yoluna sokar. Bu yolda karşımıza çıkan ilk şey savunma mekanizmalarıdır. Savunma manevramız başarılıysa belirli bir denge kurulur. Ancak bu manevralar ne pahasına yapılır, nerelerden neler alır götürür onu da unutmamalıyız -denge acısız olmaz-.

Delirmemek... sosyal hayat tarafından dışlanmamak.... tımarhaneye kapatılmamak... istediklerimizi yapabilmek... Kısaca, görece özgürlüğümüzü ve ben'imizi koruyabilmek için denge sağlamak zorundayız. Aldığımız her karar bize alternatifler sunan hayat denen şu yolda ileriye dönük yaptığımız bir yatırımdır aslında ve önemli olan homeostaziyi korumaktır, her ne pahasına olursa olsun korumak. Vücut sıcaklığı 36,7 dereceye programlı insanın vücut sıcaklığının yükselmesi vücudunun dengesini bozar gibi gözükse de aslında vücut sağlığını yeniden kazanabilmek için verdiği savaşın sonucudur. Tek başına homeostazi gibi mükemmele yakın işleyen bir sabitleme ve devamlı dengede tutma sistemi bile karşımıza iki başlı bir canavar çıkartıyor aslında.

Neden denge? Evrende ayakta kalabilmek için dengeye ihtiyacımız var. Bu kadar çok dengeyi bilinçli veya içgüdüsel hesaplamak, ayarlamak, bozmamak; biyolojik, fiziksel ve zihinsel olarak ne kadar mükemmel yaratıklar olduğumuzu ve aynı şekilde kendimiz gibi mükemmel bir doğanın parçası olduğumuzu mu gösteriyor? Yoksa denge kurmak zorunda kalmak aslında zayıflıklarımızı örtmekten başka bir şey değil mi... İç veya dış çatışma yaşamadığı, id veya egosu dürtülmediği sürece kendiliğinden bir denge içinde kendisini adeta kamufle ederek yaşayabilir insan: Kendinden bile habersiz, evrensel bir yanılsama içinde. Kişi hayatını feda ettiği noktada -ki zaten bunun bilinci kendinde oluşamamıştır ve ego gelişimine müsaade veya yol verilmedikçe de oluşamayacaktır- kendi alt düzey

mantığında talep ettiği doyum/haz ile tatmin noktasını yakalıyorsa bu kişi o kadar dengededir. Fakat bu kişi alenen yetersiz değil midir?

Bu noktada dış baskı ne kadar fazlaysa, id ve oluşabildiği kadarıyla ego, o kadar aşırı bir doyuma ihtiyaç duyar... İşte analarının aşkı uğruna hayatlarını feda eden ve bunu maalesef korteksin çok daha alt düzeylerinden gelen emirlere göre yaptığının dahi farkında olamayacak durumda olan erkekler buna en güzel örneği teşkil etmiyor mu? Toplumsal hayata bizleri hazırlayan ilk ve şüphesiz en baskıcı dış etken olan aile dayatır, öğretir, yargılarını, zevklerini, inançlarını, davranış modellerini hatta muhakemesini sürekli aktarır; sonra daha büyük gruplar devreye girer, okul, arkadaş, komşu, televizyon elele verip öğretirler, marşlar ve ulusal değerler ezberlenir. Henüz kendine yetemeyen bireycikler sürekli alır, şişer, kasar, kendi güdülerini, içsel seslerini ve egolarını bastırır, ezilir büzüşür ve insanlığından çıkmak pahasına sosyal ve sağlıklı insan olur. Çadır tiyatrosunu andıran bu derme çatma hayatlarda, denge pamuk ipliğine sarmalanmış da olsa kurulmuştur. Ve insan kopmamak için dengesini kaybetmemek durumundadır. 7.6 ile sarsıldığımız günden beri doğa ve medeni kent yaşamımız arasında oluşturduğumuz tüm dengemizin birkaç saniyede yok olması, hem de bir daha onarılması imkansız gibi gözüken bir şekilde yok olması da bunun en acı örneği değil mi?

Deliliğin Tarihini yazan Michel Foucault'ya göre "Delilik ölümün daha şimdiden gelmiş halidir". Hayatın dengesi ancak ölümle var olabilir zira ölüm olmasa baş ve son olmaz yani sonsuzluk olur, sonsuzluksa dengeye yer vermez; buna gerek duymaz. Peki uzaysal boşlukta devinen herhangi bir şeyin dengesinden sözedilebilir mi? Fizik bunun cevabını evet olarak veriyor. Eğer fizik kanunları uzayda dolaşan bir parçacığın bile dengesinden söz edebiliyorsa, doğanın bir parçası olan biz insanların dengelerini bulması neden bu kadar zor veya zahmetli? Ama ne kadar zor olursa olsun dengemizi bulmak zorundayız çünkü fizik kanunları bile bunu emrediyor.

Denge kaybedildiğinde neler olabilir? Düşündükçe işin içinden çıkılmaz bir hal aldı... Neye elimizi atsak altından denge çıkmaya başladı... Öncelikle ilk akla gelen insan bedenin işleyişindeki mükemmel denge, oradan aynı mantıkla diğer tüm canlı

organizmalara geçiveriyorsunuz ve biliyorsunuz ki tek hücrelilerde dahi yaşamlarını devam ettirebilmek homeostazisin devamlılığına dayanmakta ve tüm canlıların oluşturduğu ekolojik sistem de dengenin ta kendisi değil de ne?.. Evet açıkca tüm doğa devamlılığı ve bütünlüğü sağlamayı amaçlayan denge üzerine tesis edilmiş bir büyük canlı. Peki bununla kalıyor mu? Hayır. Sosyoloji, toplumsal dengeler....politika, ülkeler arası dengeler....haberleri her seyrettiğimizde Ortadoğudaki hassas dengelerin nasıl pamuk ipliğine bağlı olduğunu görüyoruz...

İnsanın hayatla alışverişidir denge, ve doğayla ve çevresiyle ve Tanrısıyla... Dengenizi korumak için ne alıp ne vermeniz gerektiğini iç güdüleriniz ve aklınız gösterir...

Denge vazgeçtiğimiz arzularımızdır,

Denge yaşayamadığımız alt benliğimizdir,

Denge bastırdığımız öfkemizdir,

Denge hayatla matematiğin buluştuğu hesap noktamızdır,

Denge karar anımızdır.

*David Cooper, Psychiatry and Anti-Psychiatry, çeviren G. Sakarya Oral, Öteki Yayınevi (s 27). (Yazar Evrensel Yanılsama ile Freud'e gönderme yapmaktadır).

Unuttum *1993*

DEJA VU

Önce mezuniyetine dair anısını unuttu. Sonra eski doğumgünlerini, hediyelerini, annesinin suratını, derken doğduğu kasabayı ve çocukluğuna dair anılarını kaybetti. Önceleri bu ufak tefek anılarını satışa çıkarmak pek bir şey ifade etmiyordu, daha doğrusu tüm bu ufak tefek anıların hayatındaki yerlerinin önemini farketmemişti. Aradan yıllar geçmişti ve bu zaman içinde kaç kere oturup mezuniyet gününü veya doğum gününü düşünmüştü ki? O halde onlardan vazgeçmek çok da zor olmamalıydı. Yine de ilk gün tedirgindi. Alıcı adam artık bu işin yaygınlaştığını ve para sıkıntısı çeken insanlar için iyi bir gelir kaynağı haline geldiğini anlatıp durmuştu. Bazı insanlar kendi anılarından sıkılmış olacaklar ki hafızalarına yerleştirilen başkalarının geçmişlerini kendilerininkiymiş gibi hatırlamaktan zevk alıyorlardı. İşte böylece kahramanımız işşiz kaldığı günler boyunca hafızasını satarak geçinebildi ta ki bir gün gelip iş bulma kurumundan arayan kadın " İşiniz hazır efendim. Yalnız önce formalite gereği geçmişinizle ilgili birkaç soru sormam gerekiyor" diyene kadar. "Lütfen bitirdiğiniz okulu, doğum tarihinizi, yerini....."

Oysa artık onun geçmişi yoktu.

Alacakaranlık Kuşağı Öyküsü

Değerlerini tam olarak anlayamasak bile, kimse anılarını kaybetmek istemez çünkü onları elde etmek hiç de kolay değildir. Oysa insan beyni ne kadar nankördür: Unutur. Sanki böylece yeni gelen bilgilere yer açar. Yani on yıl önce tanıdığım arkadaşımın ismini unutmazsam yeni arkadaşımın ismini öğrenemeyeceğim gibi ilk

bakışta saçma gibi görünen bir düşünce. Saçma ama bir o kadar da geçerli. Neleri unutmuyoruz ki; isimleri, yüzleri, sözcükleri... Ve daha nice yaşanmış şeyleri.

Nasıl işlediği hakkında halen derin şüphelere ve yüz karartıcı bir cahilliğe sahip olduğumuz dahi organımız beyin, öğrenmek gibi son derece zor bir işlemi başarıyla tamamladıktan sonra, öğrendiklerini sebebi meçhul bir şekilde yine aynı ustalıkla unutmaya başlıyor.

Unutmanın kelime manası hatırlamamak ya da bir bilginin akıldan kaybolması. Demek ki aslında yok olmuyor sadece kayboluyor veya öyle bir yerde saklanıyor ki bir türlü bulup çıkartamıyoruz. Aslında unutulan bilgi değil, bilginin nerede olduğu. Bilimsel olarak unutma mekanizmasını da, gündelik hayatımızda sık sık yaşadığımız şaşırtıcı anımsama olaylarını da tam olarak açıklayabilmek şimdilik mümkün değil. "Ben bu anı daha önceden yaşamıştım". Herkesin başına gelebilir, endişelenmeye gerek olmadığını hepimiz biliriz, hatta fransızca bilmesek bile bu ilginç hafıza oyununun iç gıcıklayıcı ismini de biliriz: deja vu (görülmüştür). Bazı teorilere göre tamamen beyin ve sinirlerin kimyasal aktivasyonuyla ilgili bir zamanlama hatası, bazılarına göre ise insanın aslında hiçbir şeyi unutmadığının ve her şeyin beynimizde kodlar halinde saklandığının belirtisidir deja vu. Kimisi içinse reankarnasyonun en açık ispatıdır! Ya da ona sadece beynin unutmak ile hatırlamak işlevlerinin bizlerle dalga geçtiği anlar olarak da bakabiliriz...

Hafızaya girebilmeyi başarmış bir bilginin beynin sinir ağlarında belli formda istiflendiğini söyleyebiliriz. Unutmanın ilk şartı ise tekrar etmemek. Bir bilgi ne kadar çok işlenir, ne kadar derin işlemlere tabi tutulursa (bir telefon numarasını ezberlemek gibi) ve tabi ne kadar çok kullanılırsa unutulması da o kadar zorlaşır. Bir başka deyişle beyindeki ilgili sinir ağları tekrar etme işlemiyle birlikte bağlantılarını güçlendiriyor. Kısa dönemli hafıza olarak nitelendirilen ve beyne bilgi girişinin ikinci aşamasını oluşturan hafıza kategorisi, kritik bir görev üstleniyor unutmak ve hatırlamak arasında. Düşünün ki en sıradan gününüzün en sıradan anında bile beynimiz dış dünyadan gelen binlerce uyaranın hücümuna uğramakta. Peki bunların kaçını hatırlayabiliyoruz? Bırakın hatırlamak, kaçının varlığından haberdar

olabiliyoruz? Sadece duyumsamanın ötesinde algılama aşamasına geçerek kısa dönemli hafızaya girmeyi başarabilen bilgi, daha derin işlemlerden geçerek uzun dönemli hafızaya girmeye hak kazanabiliyor. Yapılan deneyler sonucunda kısa dönemli hafızanın kapasitesi 7(±2) madde olarak ortaya çıkmakta. Yani duyumsamayla uzun dönemli hafızaya aktarım arasında ortalama 7 madde aklımızda tutabiliyoruz. Mesela bir takım isimler söyleniyor ve sizden bunları aklınızda tutmanız isteniyor. Ardı ardına verilen isimler 7'yi aşmaya başlayınca yeni gelen her bir isim eskilerden birini sonsuza kadar aklınızdan uzaklaştırıyor. Kısa dönemli hafızaya girebilen bilginin uzun dönemli hafızaya ulaşmasının ilk koşulu tekrarlanması yani daha derin bir işlemden geçmesi, ikinci koşul ise kuşkusuz aradaki zaman. Unutmakla ilgili daha birçok teori ve deney anlatılabilir. Ama hepsinin temeli aynı: Hem öğreniyoruz hem de unutuyoruz. Neleri unutmuşuz, neler uçup gitmiş beynimizin kıvrımlarından ya da hayatlarımızın köşelerinden. Şimdi dönüp baksam geriye, beynim patlayana kadar sıksam kendimi, tüm benliğimle istesem yine de hatırlayabilir miyim çoktan unutulmuş onca şeyi? Geriye kalan bir his yumağından başka nedir ki?

Bir başka unutma çeşidi ise -ki bu kuşkusuz en ilgincidir- hatırlamak istemediğimiz yani şiddetle unutmak istediklerimizi bilinçaltında baskı altına almak. Onlar oradalar, sinsice hatta kalleşce su üstüne çıkacakları anı bekliyorlar ve o gün gelene kadar varlıklarını hissettirmeden bizi rahatsız ediyorlar. O gün geldiğinde ise saklandıkları hücrelerden çıkıp olanca güçleriyle hayatlarımızı kovalamaya başlıyorlar tıpkı rüyalarımızda bizi kan ter içinde bırakarak kovalayan görünmeyen yaratıklar gibi.

Zor değil mi? Bastırmak. Unutmak. Unuttuğunu sanmak. Bedelini tüm insanlık tarihi olarak fazlasıyla pahalı ödediğimiz kaçış yollarımız değil mi? Ne yani hep beraber unutmadık mı insanlığın acı dolu tarihini. Acı, kan, gözyaşıyla sıvanmış tarihlerimizi sanki hiç yaşanmamış gibi belleklerimizden silerek bakmıyor muyuz geleceğe? Safça inanarak bir amaç uğruna ölmüş binlerce insanın yattıkları yerleri, örümcek ağı bağlamış eski kitapların tozlu sayfalarında kalmış kahramanları, ardında milyonları koşturdukdan sonra kaybolan

düşünceleri, idealleri, ütopyaları unutmadıysak eğer, neredeler şimdi? Her şey adi bir isyan olarak mı hatırlanacak veya daha da kötüsü iz bırakmadan unutulup gidecekler mi? Her gün birbirimizi kana boğarak ve seyirci kalarak tüm acı ve kederlere, yaşamlarımızı unutarak sindirmeye çalışsak da acaba çocuklarımız bizleri affedecekler mi? Peki biz, bizden öncekileri nasıl affettik?

Unuttuk değil mi? O zaman bu satırların ne anlamı var.....

Öldüm *1995*

YALNIZLIK, KORKU VE MUTLAK SON:

UZUN İNCE BİR YOLDAYIZ

Çekemediğim acıların ıstırabıyla kıvranıyorum...



Ne kadar kolay atıvermek kendimi boşluğa. Bu kadar yakın mıyım ölüme? Ölümüme. Umut aramak çare mi bu inanılmaz yalnızlığa. Oysa bu müzik... Onu dinlemek mi yakınlaştırıyor beni ölüme yoksa onun varlığı mı bağlıyor beni hayata? Savaşta büyüyen bir çocuğun ne umudu olabilir ki; kokuşmuş dünyamız hangi oyuncağı ile avutabilir ki acı dolu küçük bir kalbi. Bosna-Hersek'den bir genç oturuyor karşımda. Ülkesinden, sevdiklerinden uzakta (bir ay önce kardeşi vurularak ölmüş), İstanbul'da, gözleri Boğazdan geçen bir yolcu gemisine dalmış. Kimbilir ne düşünüyor. Yirmibeş yaşında kaybettiği umutlarını mı; yoksa henüz zedelenmemiş başka hayatları mı? O gemiyle başka sulara mı gitmek ister? Her şeyden; acılardan, savaşlardan uzak çok uzak bir yere mi götürmesini ister geminin kendisini... Hadi gemi diyorum, umut ver ona, hayatı savaşla solmuş, ölümle kol kola girmiş bu insana umut ver. Sımsıkı sarılmak ve "yalnız değilsin" demek istiyorum. Gözlerim utanç içinde dolu mu dolu taş gibi oturuyorum yerimde. Kıpırdayamıyorum bile. Biliyorum ki yalan. Çünkü yalnız. Hepimiz gibi yapayalnız. Ölümüne yalnız...

İşte yine o umut dolu notalar. Şimdi ölüm uzaklaşıyor yanımdan.

Yaşam tam da bu notada başlıyor, flütle. Beethoven son derece etkilenmiş olarak müziğini dinleyen tecrübesiz bir kemancıya, dinlediği müziğin sadece kendi duygularını yansıttığını anlatır. Besteci ne hissediyorsa müziği de odur: Sevgi, nefret, acı, telaş, umut... her şey. İşte bu yüzden IX. Senfoni ölüme giden yolda kaçınılmaza karşı yapılmış bir abide gibi dimdik yükselir ve çınlatır her çağdan, her çeşit dinleyicisinin kulağını sahibinin haykırışıyla "Ben Vardım".

Ayrılamamak niye bu hayattan. Niye çekilir tüm kanlı acılar, çaresiz mücadeleler, irili ufaklı kaygılar, ve tüm bu ümitsizlik içinde nasıl bulunabilir hayata bağlanacak umut? Niye bilinçaltımız ölümden korkan düşüncelerle dolu. Oysa nasıl yalnızız ve nasıl ölüyüz yalnızken. Yorgun, soğuk ve yapayalnız. Che Guavera "Bir sınıf olarak aydınların görevi intihar etmektir" demiş. Belki de varolduğumuzu ispatlamanın tek çaresi bu: Yok olmak. Sonsuza kadar hiç olmak. Ne zaman hissedilir ölüm korkusu? Hayır her an değil. Doğarken mi, büyürken mi, yoksa ülkenizin ölüm yaşı ortalamasına yaklaştığınız hatta geçtiğiniz zaman mı? Epicure'ün dediği gibi "Ölümden niye korkayım ki, yaşadığım sürece ne olduğunu hiç bilemeyeceğim, tanıştığım an ise zaten ben olmayacağım". O halde hayatımız boyunca bir araya gelemeyeceğimiz şeyden niye bu kadar korkuyoruz. Nihai sonumuz: Yok olmak, uzayda fiziksel hacmimizle doldurduğumuz yeri boşaltmak ve hiç olmak. Çağlar boyunca değişik inançlarda sık rastlanan yeniden doğmaya inanmak da ölüm korkusunu bertaraf etmek için bulunmuş oldukça kurnaz bir yol. Sanki hayat çok hoş bir şeymiş gibi yeniden ve yeniden dünyaya düşmek; keçi, tırtıl, kral ve dilenci olarak, tırtılken bir zamanlar keçi, dilenciyken bir zamanlar kral olduğunu bilemeden biteviye tekrar yaşamak.

İntihar ise insanoğlunun hem doğaya hem de kendisine karşı yaptığı en büyük dikbaşlılık olarak bu karmaşa içinde bambaşka bir yerden bakıyor insanlara. Durkheim üç çeşit intihardan bahseder: Egoist intiharda kişinin çevresiyle zayıf bağları vardır, bu kişiler kendilerini diğer insanlardan ayrı, kopuk ve desteksiz hissederler; altrustik intihar ise tam tersine sosyal talebe cevaptır, kişi grubuna çok fazla bağlıdır, kendisini toplumuna adar ve önemli olan toplumun iyiliğidir (Japonların hara-kiri eylemi bunun örneğidir); anomik intihar ise kişinin sosyal ilişkilerindeki ani değişim sonucu ortaya çıkar. Ne olursa olsun bir insanın kendi hayatına isteyerek son vermesi

edebiyatdan sinemaya, sanatın neredeyse her dalında özel ilgi gören temalardandır. Hele intihar eden ünlü bir sanatçıysa ölümü de sanatsal olur elbet. Marilyn Monroe'nun intiharı sır perdelerinin ardına gömülür, Kurt Cobain ardında son derece duyarlı bir mektup bırakır, Nilgün Marmara sadeliği seçer ama ardında bıraktığı etkisi tartışmalarda devam eder ve bu liste uzar gider. Oysa intihar eden sıradan bir kişi olunca intihar sebebi de sıradanlaşır. İnce duyarlılıklar, evrensel yılgınlıklar altında ezilen ruhlar, yüce duygular yerlerini "Sevdiğim kızı vermediler", "İflas ettim", "Hayatta hiçbir istediğim olmadı" gibi sudan(?) sebeplere bırakır ve intihar edenlerle birlikte intiharları da sıradanlaşır.

Ya geride kalanlar? Onlar yalnız hayatlarına biraz daha yalnız kalarak devam ederler, biraz daha yılgın, biraz daha soğuk... Depresyonun sebebini açıklamaya çalışırken Freud'un ortaya koyduğu hipotezlerden birine takılıyor aklım. Freud'a göre sevdiği bir kişiyi kaybeden biri adeta kayıbı geri getirecek ümitsiz bir deneme gibi ölenle kendini özdeşleştirmeye başlar. Freud'un her zaman öne sürdüğü gibi sevdiğimiz kişilere karşı negatif duygular taşıdığımız için yas tutan kişi bu sefer kendi kendisinin nefret ve öfke objesi halini alır. Buna ek olarak, yas tutan kişi yalnız bırakıldığını yeniden hisseder ve ölen kişiye karşı gerçek veya hayali günahlar için kendini suçlu hisseder. Bu özdeşleşme dönemini yas yükümlülüğü dönemi izler ki bu sürede yas tutan kişi ölen kişiyle ilgili anılarını hatırlar ve böylece kendini ölen kişiden ayırarak özdeşleştirmenin dayattığı bağlardan kurtulur. Bu insanlar ölen kişiyle olan hissi bağlarını kaybetmezler, daha ziyade özdeşleşilen sevilen kişinin hayattayken yaptığı hataları ve eksiklikleri yüzünden kendilerini cezalandırmaya devam ederler. Tüm bu süreç insanlarda devamlı kendini suçlama, aşağılama ve sonuçta depresyon yaratır. Sözün kısası Freud' a göre ölenle ölünmez ama depresyona girilir...

Umutları tükenmiş karanlık yalnızlıklarına gömülmüş insan yığınları için yaşam ölümlerine uzanan yollarıdır. Yok olma korkusu ve doğru dürüst varolamamanın acısı hep o korkunç soruyu getirip takar akıllara: Ne zaman? Bazıları cevabı kendileri verebiliyor ama çoğumuz asla cevabı öğrenemeden kendi sonumuza kadar yaşıyoruz.

Adı üstünde yaşam, önümüzde şehvetli bir Tanrıça gibi uzanmış bizi çağırıyor ve yaşanmayı bekliyor!

“yazı özgür olmalı...”

altKitap: Kitabınız, konu başlıkları olarak bir diziyi izliyor. Yokluktan, yokoluşa giden yolda denedikleriniz/ izlenimleriniz gibi. Yazı içeriklerinden değil de bu başlıklardan bakarsak nelere gönderme yaptınız?

Pınar Türen: Bu yazılar Hayalet Gemi'nin 10 yıl süren yolculuğu sırasında uğradığımız limanlarda benim gördüklerim. Elbette tüm yazılarım bu kitapta yer almıyor. Yıllara dağılmış uzun bir yolculuktan seçilmiş yazılar bunlar. İnandım, Rastladım, Kaderim... hepsi Hayalet Gemi’nin limanları ve söylediğiniz gibi bir izlek varsa (ki evet var) bu biraz da *Hayalet Gemi*’nin izleği. Ben önce yazıları seçtim. Yazıldığı yıllara bakmaksızın, yani kronolojik bir sıralama yapmadan sadece konuları alt alta getirdim ve onları *Hiçtim*le başlayıp *Öldüm*le biten bu sırada birleştirdim. Bu son derece doğal geldi bana; önce yoksunuzdur, sonra var olursunuz, gelişirsiniz ve sonra yok olursunuz. "Yoktan başlayıp sonsuzluğa giden" bu yol *Hayalet Gemi*’nin kendi konularının farklı bir dizinde bir araya gelmesinden çıktı ortaya ve güzel bir tesadüf ki onun içinden çıkan bir kitap adeta onun yaşamını da anlattı. Doğruyu söylemek gerekirse tüm bu konular sadece *Hayalet Gemi*’nin değil birçok insanın hayatının köşebaşlarını anlatıyor tıpkı benimki gibi.

altKitap: Tümü okunup, üzerine düşünüldüğünde, kitabınızda çevreyle, kişilerle, hayatla bir hesaplaşma baskın görünüyor. Depişik koşullarda, başka başka etkileşimlerde ayrıntılı çözümlemeler var. Çözümlemelerinizi dayandırdığınız düşünürler, kuramlar hangileri?

Pınar Türen: Öncelikle psikoloji ve psikolojinin kuramları. Yazılarımın çoğunda psikolojik yaklaşımlar çok ağır basıyor. Üniversitede psikoloji eğitimi aldığımı söylememe gerek var mı bilemiyorum ama özellikle öğrencilik yıllarıma ait dönemlerdeki yazılarımda psikolojik yaklaşımların etkisi çok fazla. Yıllar geçip, üniversiteden ve akademik olarak psikolojiden uzaklaştığım dönemlerde ise tüm o kavram, teori, kuramların arasından süzülüp beni etkilemeye devam eden ve yazılarımda olduğunu söylediğiniz çözümlemelere giden yolda bilinçaltımdan bile olsa yardımına başvurduğum kişi Freud. Son dönem yazılarımda etkilendiğim filozof ise Nietzche. Ama onun etkisi de kendisi gibi Freud'ün aksine altta değil üstte; üstten bakışta.

altKitap: Rastlantılar ve gereklilikler nedir sizce? Bir hayat çizgisinde karşılık bulabiliyorlar mı?

Pınar Türen: Tam da rastlantı konusunda söylediğim gibi: "Rastlantı kaderin şu ana denk düştüğü nokta"dır. Tüm evrenin rastlantılardan beslenen bir kurgu içinde oluştuğunu düşünecek olursak rastlantının hayatlarımız için bir gereklilik olduğunu kabullenmemiz zor olmaz. Evreni oluşturan ve bu müthiş doğaya hareket veren, onu geliştiren, evrimleştiren düzenli veya kaotik bir rastlantılar dizisi ve isterse bu oluşumun arkasında Tanrının parmağı olsun isterse başka bir şeyin (veya hiçbir şeyin!) sonuçta evrenimizin siteminde rastlantı var ve hayatlarımız da bu sistemin parçası olduğuna göre rastlantıların gerekliliğine inanmak zorundayız elbette. Siz sorunuzda rastlantılar ve gereklilikler dediniz, ben rastlantıyı gereklilik olarak görüyorum. Ayrıca her şeyin önceden görülebildiği, yani rastlantıların sadece basit talihsizlikler olduğu bir sistemde yaşamak istemezdim çünkü çok sıkıcı olurdu.

altKitap: Yazılarınızın çıkışı, bazen de düğüm yerleri meraklarınızla kesişerek canlanıyor. Meraklarınıza, sorularınıza yanıt arama yönteminiz nedir? Bunun yaşamsal bir işlevi olduğunu düşünüyor musunuz?

Pınar Türen: Yaşamsal işlevi olup olmadığından doğrusu emin değilim hatta en önemli yaşamsal idimiz hayatta kalmakla da pek ilgilisi yoktur ve bal gibi merak olmasa da evrimimiz gerçekleşirdi. Ama "uygarlık" denen şeye kavuşamazdık. Kavuştuk da ne oldu, çok mu mutlu olduk? Bunun da cevabı son derece sübjektiftir ve herkes kendi cevabından ve o cevabın arkasından geleceklerden sorumludur. Benim için merak kendi kişisel "mini uygarlığımın" temel direklerinden biri. Eğer okuyorsam, araştırıyorsam, soruyorsam bunun en önemli nedenlerinden biri merak. Evet yaşamsal değil çünkü bunları yapmasam da yaşarım, ama buna "uygar" bir yaşam denmez.

altKitap: Denedim'de ortaya çıkan bir başka şey de doğa ve uygarlıkların karşıtlığı/ birlikteliği. Doğanın kendi varoluşu karşısında insan yapıntıları sizde neler çağrıştırıyor?

Pınar Türen: Kötü şeyler! Ama aynı zamanda büyüleyici tarafları, kendilerine özgü çekicilikleri de yok değil. Aslında her şeye durup, uzaktan bakmak güzel. İçine girince, insan yapıtları denen o koca mankinenin dişlilerinden biri olunca, insan uygarlığı karşısındaki düşüncelerim hemen değişiveriyor. Mesela bir sarkaçın salınımını seyretmek ve hayali 0 noktalarını düşünmek ne kadar romantikse, insanları asarken de aynı sistemin kullanıldığını düşünmek o kadar ürkütücü. Her zaman iyi ve kötünün doğanın parçası olduğuna ve insanlık tarihindeki iyi ve kötülüklerin de bu nedenle birbirinden ayrılamayacağına inandım. Ama sanki insanlığın akıllı olmasından dolayı "bilinçli" kötülükler yaratması onu doğadan koparıyor. Ancak insanlığın doğadan özellikle teknolojik ilerlemeyle birlikte hepten

uzaklaşmaya başladığını söylemek ne kadar doğru? Yüzyıllarca didinmiş, ağır ve zor şartlarda hayatta kalmış ve her canlı gibi hayatta kalabilmek, genlerini diğer nesillere aktarabilmek için uğraşmış varlıklarız bizler de ve son yüzyılda binlerce yıllık birikimin meyvelerini daha sağlıklı, daha kolay, daha konforlu, hatta daha heyecanlı bir hayat olarak geri alıyoruz. Ama tüm bu hoş şeylerin diyetini savaşla, açlıkla, yoksullukla ödeyen milyarlarca insan olduğu için duruyor ve düşünüyorsunuz: Hata nerede veya tüm bu uygarlık için çekilenlere değer mi? Çok basit gibi gözükse de aslında delirtici bir soru çünkü ne olursa olsun, ne kadar ilerlersek ilerleyelim, başka galaksileri keşfetsek hatta fethetsek bile asıl amacımız hep aynı kalacak: Hayatta kalmak ve genlerimizi gelecek nesillere aktarmak. O halde daha mütevazi ama daha huzurlu yaşasak bu amacımızı gerçekleştiremez miyiz? Bunun da cevabının açıkça hayır olduğuna inanıyorum. Mütevazilik bizleri yok edebilir. Bizler hayatta kalma mücadelesinde en çok beyinlerini geliştirmiş ve o sayede ayakta kalmış yaratıklarız. Beynimizin gelişmesini durdurmamız sonumuz olabilir. Dünyayı kendi elimizle yaşanmaz bir yer haline bile getirsek, aklımız bize yeni Dünyalar bulacaktır. Bulamazsa da yok olur gideriz! Evren çok bir şey kaybetmez.

altKitap: Yazmak nedir sizin için? Yazarak düşünceler/ düşünsel kurgular/ duygulanımlar başkalarına aktarılabilir mi tam olarak?

Pınar Türen: Yazı da sanatın bir parçası ve tüm sanatlar gibi kişinin kendisini ifade etme biçimi herhalde. Herhalde diyorum çünkü ben kendimi sanatçı olarak görmediğim gibi kendimi ifade etmek için de yazmıyorum. Ben sadece *Hayalet Gemi* için yazıyorum. Bunu bugün, sevgili *Hayalet Gemi*'nin kapanmasına gönlümüz kırık karar verdikten sonra daha da iyi anlıyorum. Tüm bu yazıları ne kendim için ne de bir amaç için yazdım, sadece *Hayalet Gemi* için yazdım ve bundan büyük bir keyif aldım. Bundan sonrası için hiçbir şey bilmiyorum. Ama ne olacağını merak ediyorum çünkü yazmayı seviyorum.

Sorunuzun ikinci kısmındaki aktarıma gelince cevabımın başına dönmek istiyorum. Sadece yazı için değil tüm sanat ürünleri için aynı sorgulamayı yapabiliriz. Bence sanatçı bir şey ortaya koyar, karşısındaki de ondan bir şey alır. Bu alınan şey keyif de olabilir fikir de hatta ıstırap da! Gerçekten yürekten ve içten olduğu sürece insanın karşısındakine yazıyla olsun başka yolla olsun düşüncelerini, duygularını aktarma çabasına saygı duyuyorum ama inanmıyorum. Herkes ayrı bir kişiliktir ve bir yazar ne kadar ayrı duygulanım yaratırsa o kadar başarılıdır bence. Bire bir aktarım çok despot ve sıkıcı geliyor bana. Kanunlar bile yoruma açıkken, bir yazı da yoruma ve yorumlanmaya açık olmalıdır. Böylece her okuyucu kendinden bir şey katabilir ve yazar da yanlış aktarma kaygısı taşımadan, özgürce yazabilir. Bence yazı özgür olmalı, bulutlar kadar özgür olmalı ve uçuşmalı.

altKitap: Ellerinize sağlık, nice denemelere.